

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra veřejné správy

Diplomová práce

Sociální exkluze v ČR a EU

Předkládá: Bc. Michaela Topinková

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Helena Sequensová

Plzeň 2019

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Michaela TOPINKOVÁ

Osobní číslo: R17N0034P

Studijní program: N6807 Veřejná správa

Studijní obor: Veřejná správa

Název tématu: Sociální exkluze v ČR a EU

Zadávací katedra: Katedra veřejné správy

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Sociální exkluze
3. Sociálně vyloučené skupiny
4. Sociální exkluze v evropském kontextu
5. Sociální začleňování
6. Praktická část
7. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah kvalifikační práce: **cca 60 stran**

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

viz zvláštní seznam

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Helena Sequensová**

Katedra veřejné správy

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2019**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

JUDr. Tomáš Lohida, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 17. srpna 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Sociální exkluze v ČR a EU“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne .....

.....

Michaela Topinková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Heleně Sequensové, za odborné rady a doporučení a za čas, který mi věnovala při konzultaci.

Obsah

Úvod.....	1
1 Sociální exkluze.....	3
1.1 Historie sociální exkluze.....	6
1.2 Příčiny sociální exkluze.....	9
1.3 Typy sociální exkluze.....	10
1.4 Fáze sociální exkluze.....	11
1.5 Dimenze sociální exkluze.....	13
1.5.1 Ekonomická dimenze.....	14
1.5.2 Sociální dimenze.....	15
1.5.3 Politická dimenze.....	16
1.5.4 Prostorová dimenze.....	17
1.5.5 Kulturní dimenze.....	18
1.5.6 Symbolická dimenze.....	19
1.6 Sociálně vyloučené lokality.....	19
1.7 Sociálně vyloučené skupiny.....	20
2 Sociální exkluze v ČR.....	22
2.1 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.....	24
2.2 Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.....	26
2.3 Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.....	26
2.4 Aktuální situace a sociálně vyloučené lokality v České republice	27
3 Sociální exkluze v evropském kontextu.....	30
3.1 Aktuální situace v Evropské unii	32
4 Sociální politika	36
4.1 Cíle sociální politiky.....	38
4.2 Modely sociální politiky	39
4.3 Objekty, subjekty a předmět.....	40
4.4 Funkce.....	43
4.5 Nástroje.....	45
4.6 Financování.....	49
5 Sociální začleňování.....	51
5.1 Strategie sociálního začleňování v České republice.....	53
5.2 Strategie Evropa 2020.....	55
6 Praktická část	59
6.1 Rokycany.....	59
6.2 Sociálně vyloučené lokality v Rokycanech.....	60
6.3 Dotazníkové šetření.....	62
6.3.1 Obecné informace o respondentech.....	62
6.3.2 Povědomí o problematice sociálního vyloučení.....	64
6.3.3 Vnímání sociálního vyloučení obyvateli Rokycan.....	66
6.3.4 Sociální vyloučení v blízkém okolí respondentů.....	70
6.3.5 Závěr dotazníkového šetření.....	71
Závěr	72
Resumé.....	74
Seznam použitých pramenů a literatury.....	75
Seznam tabulek	81
Seznam obrázků.....	81
Seznam grafů.....	81

Úvod

Tématem této diplomové práce je sociální exkluze v České republice a Evropské unii. Sociální exkluze, jinak sociální vyloučení, je jev, který bylo a je možné pozorovat ve všech dobách a v rámci všech kultur. Dříve sloužila jako nástroj sociální kontroly a byla v podstatě v určitých případech vnímána jako jev pozitivní a žádoucí. V dnešní době je vnímána naopak negativně, jako problém, který je nutné řešit, nejlépe eliminovat, jelikož je negativním vyjádřením nerovností a oslabení společnosti.

V současnosti je problematika sociální exkluze velmi aktuálním a probíraným tématem. Sociální vyloučení je jedním z nejvýznamnějších a nejrozšířenějších sociálních problémů dnešní doby. Postihuje jedince i celé skupiny a zasahuje do většiny oblastí jejich života a v důsledku dochází k tomu, že je osobám znemožněn život ve vhodných podmínkách. Právě kvůli rozsáhlosti tohoto jevu se boj se sociálním vyloučením stává jedním z primárních cílů sociální politiky Evropské unie a též jednotlivých členských států.

Cílem mé diplomové práce je zanalyzovat a shrnout problematiku sociální exkluze a dalších pojmů s ní spojených, její vývoj, situaci v ČR a EU a poté se zaměřit na vnímání sociálního vyloučení veřejností.

Úvodní kapitola je věnovaná charakteristice sociální exkluze, vývoji pojetí sociální exkluze, příčinám, typům a fázím. Dále se v úvodní kapitole věnuji též multidimenzionalitě sociální exkluze, sociálně vyloučeným lokalitám a skupinám, které jsou ohrožené sociálním vyloučením a chudobou.

Druhá kapitola pojednává o sociální exkluzi v České republice. V rámci této kapitoly se věnuji důležitým milníkům v historii České republiky, které měly vliv na dnešní podobu problematiky sociálního vyloučení. Další část se věnuje právní úpravě sociálního vyloučení a analýze aktuální situace a sociálně vyloučeným lokalitám v České republice.

Následující kapitola pojednává o sociální exkluzi v evropském kontextu. První část je věnována důležitým milníkům v historii a vývoji právní úpravy. Druhá část kapitoly analyzuje aktuální situaci v oblasti sociálního vyloučení v Evropské unii.

V kapitole čtvrté se zabývám sociální politikou, která je v oblasti exkluze velmi významná, jelikož mezi hlavní cíle sociálních politik států EU a sociální

politiky EU samotné patří boj se sociálním vyloučením a chudobou.

Kapitola pátá je poslední kapitolou, která se věnuje teorii z oblasti sociální exkluze, konkrétně sociálnímu začleňování a dokumentům z této oblasti - Strategii sociálního začleňování v České republice a Strategii Evropa 2020.

Poslední kapitola je věnována průzkumu vnímání sociálního vyloučení veřejností, konkrétně obyvateli města menšího rozměru. Pro účely práce jsem zvolila město Rokycany. První část kapitoly je věnována charakteristice města a sociálně vyloučených lokalit na jeho území. Druhá část se již věnuje vnímání situace obyvateli Rokycan, konkrétně výsledkům dotazníkového šetření, které bylo mezi obyvateli provedeno.

1 Sociální exkluze

Sociální exkluze, jinak sociální vyloučení, je v současnosti velmi využívaný a probíraný pojem. Momentální rozšíření tohoto pojmu je patrně dáno tím, že popisuje jeden z nejvýznamnějších a nejrozšířenějších sociálních problémů dnešní doby. Sociální exkluze postihuje jedince i celé skupiny lidí a znemožňuje jim život v adekvátních podmínkách, účast na společenském životě a často zasahuje i do jejich zdraví.

Rozšířenost problematiky sociálního vyloučení popisuje Mareš: „*Proces sociálního vyloučení může být chápán téměř jako univerzální kulturní mechanismus, s nímž se v různých formách setkáváme snad ve všech společnostech, ať již prostorově, či časově určených. Stejně tak se ve všech těchto společnostech setkáváme s vylučovanými jedinci, sociálními kategoriemi i kolektivitami, i když formy a míra jejich vyloučení mohou být a jsou rozdílné.*“¹

Pojetí sociální exkluze je komplikováno tím, že není ustálená jedna definice. Naopak se různé definice liší a to vysvětlením příčin, vlivů, projevů a dopadů vyloučení. I přesto je možné v jednotlivých definicích pozorovat shodné znaky a z nich určit základní princip sociální exkluze.

Centrum pro analýzu sociální exkluze definuje sociální vyloučení jako situaci, kdy „*a) on nebo ona je geograficky umístěna ve společnosti, ale b) z důvodů které nejsou po jejím či její kontrole, on nebo ona nemůže participovat v normálních aktivitách občanů dané společnosti a c) on nebo ona by rád/a participoval/a*“.² Tato definice nepočítá se situací, kdy dochází k tomu, že jedinec vylučuje sám sebe ze společnosti, k takzvané dobrovolné exkluzi.

Burchard a spol. uvádí, že „*jedinec je sociálně vyloučen, pokud on nebo ona neparticipuje na klíčových aktivitách společnosti, ve které žije*“.³

Britská vláda, konkrétně Economic and Social Research Council (ESRC), definuje sociální exkluzi jako „*proces, při kterém se jedinci a komunity stávají polarizovanými, sociálně diferenciovanými a nerovnými a tak nemohou vyhovět základním materiálním potřebám, přistupovat k základním službám, nebo*

1 MAREŠ, Petr. Marginalizace, sociální exkluze. SIROVÁTKA, *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 9. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-2791-6.

2 BURCHARDT, Tania, Julian LE GRAND a David PIACHAUD. Social Exclusion in Britain 1991-1995. *Social Policy*. 1999, 33(3), 229. DOI: 10.1111/1467-9515.00148. ISSN 0144-5596.

3 BURCHARDT, Tania, Julian LE GRAND a David PIACHAUD. Introduction. *Understanding social exclusion*. New York: Oxford University Press, 2002, s. 30. ISBN 0199251940.

se účastnit sociálních vztahů a občanských aktivit.“⁴

Social Exclusion Unit (SEU) popisuje sociální vyloučení jako „*krátký pojem pro to, co se může stát, když lidé nebo obasti trpí kombinací problémů jako je nezaměstnanost, nedostatek dovedností, nízké příjmy, špatné bydlení, vysoká kriminalita a zdravotní a rodinné problémy.*“⁵

Další definice obsahují převážně aspekty, jako je znevýhodnění v oblasti vzdělávání, zdravotnictví, bydlení a dalších.

Sen popisuje sociální exkluzi jako „*nedostatek schopností v širokém rozsahu kontextu včetně zaměstnání, zdravotní péče, bydlení, vzdělávání, sociálního pojištění, finančních trhů, zařízení, politiky a kultury.*“⁶

Podobně definuje sociální exkluzi i Duffy jako „*neschopnost účinně se účastnit hospodářských, společenských, politický a kulturní život, odcizení a vzdálenost od tradiční společnosti.*“⁷

U těchto definic je možné nalézt několik základních aspektů sociálního vyloučení, na které poukazují. Jde hlavně o neparticipaci, neschopnost participovat v každodenním životě a v klíčových oblastech sociálního života společnosti, ve které vyloučený jedinec žije.

Dalším významným aspektem je společenská izolace a odloučení, které úzce souvisí s neschopností participovat. V okamžiku, kdy se jedinec přestane podílet na společenském životě dochází k jeho izolaci, ke vzdálení se od komunity a jeho každodenního života.

A dochází nejen k sociální izolaci, ale v určitých případech i k prostorové izolaci, či segregaci. Dochází k ní v případě, kdy je jedinec či skupina vyloučena do určité lokality většinou právě v důsledku izolace sociální. V tomto případě je nutné rozlišovat mezi prostorovou separací, jinak dobrovolným odloučením a segregací, nedobrovolným odloučením. V případě separace se jedná o svobodnou vůli člověka odloučit se od společnosti.

Na základě zmíněných, ale i dalších definic je možné obecně definovat exkluzi jako stav, kdy je jednotlivec či skupina vyloučena z plnohodnotné účasti na životě, což je způsobeno stavem určitého nedostatku. Může se jednat

---

4 TODMAN, Lynn. *Reflections on Social Exclusion: What is it? How is it different from U.S. Conceptualizations of Disadvantage? And, why Americans might consider integrating it into U.S. social policy discourse.* Italy, 2004, s.4. University of Milan – Bicocca.

5 Tamtéž

6 Tamtéž

7 Tamtéž

o nedostatky vzdělání, pracovních příležitostí, finančních prostředků, kvalitního bydlení, zdravotní péče, politických práv a podobně. Sociálně vyloučen tedy může být člověk z mnoha oblastí života, přičemž většinou má vyloučení tendenci zasahovat do několika oblastí zároveň.

V rámci jednotlivých zemí a společností se názor na vyloučení může lišit a to právě z důvodu toho, že se liší názor na akceptovatelný způsob sociálního života.⁸

Dle Somerville existují dva základní pohledy na sociální exkluzi. V prvním případě můžeme hledět na exkluzi jako na vyloučení z trhu práce na základě stále rostoucí dlouhodobé nezaměstnanosti. Právě vyloučení z trhu práce a pracovního procesu udává základ pro odloučení od společnosti a ztíženou integraci ve společnosti. Odpůrci tohoto pohledu na exkluzi poukazují na situace, kdy jedinec vykonává neplacenou práci, například ženy v domácnosti.

Druhý pohled se zabývá odepřením plného občanství některým sociálním skupinám, přičemž dochází k utiskování a diskriminaci a to i v případě legislativy a institucí. Právě tento pohled poukazuje na skutečnost, že by každý měl mít stejná práva a příležitosti a neměla by existovat exkluze na základě rasy, pohlaví, věku, sexuality či náboženství a i přesto k ní dochází.⁹

Z předchozích tvrzení lze shrnout, že základním významem sociální exkluze je to, že se jedná o určitý proces sociální izolace a segregace ze struktur a institucí nejen společnosti, ale i ekonomiky a státu.

V rámci definování pojmu sociální exkluze je též důležité určení oblastí a sfér života, kterých se týká a sociálních skupin, které jsou vyloučením ohrožené. Oblasti, ze kterých mohou být jedinci vyloučeni, jsou takové, ke kterým mají omezený, nebo naprosto odepřený přístup. Z velké části se jedná o oblasti, které jsou nutně potřebné k uspokojení základních potřeb. Příkladem může být živobytí, výdělek, vlastnictví, bydlení, vzdělání, dovednosti, kultura, občanská, sociální a právní rovnost, demokratická participace, veřejné služby a mnoho dalšího.¹⁰

Skupiny, které jsou ohroženy sociálním vyloučením jsou různorodé. Může

---

8 SOMERVILLE, Peter. Explanations of Social Exclusion: Where Does Housing Fit in?. *Housing Studies*. 1998, 13(6), 762. DOI: 10.1080/02673039883056. ISSN 0267-3037.

9 Tamtéž

10 SEN, Amartya. *Social exclusion: concept, application, and scrutiny*. Manila, Philippines: Office of Environment and Social Development, Asian Development Bank, 2000, s. 1. Social development papers (Asian Development Bank. Office of Environment and Social Development), no. 1. ISBN 971-561-274-1.

jít například o jedince trpící chudobou, nezaměstnané, jedince diskriminované na základě rasy, etnika či sexuality, bezdomovce, osoby s nízkým vzděláním, ale i nemocné a psychicky nebo fyzicky invalidní.

1.1 Historie sociální exkluze

V současné době je pojem sociální exkluze hojně využíván a probírán, ačkoliv tomu dříve tak nebylo. Ve své podstatě není exkluze novým konceptem, potažmo jev, který pojem sociální exkluze popisuje, je a bylo možné pozorovat ve všech společnostech a kulturách. Podle Mareše lze proces sociálního vyloučení pojímat téměř jako univerzální kulturní mechanismus příznačný pro všechny společnosti.¹¹

Dříve sloužilo sociální vyloučení jako nástroj sociální kontroly, díky které se chránila a upevňovala společnost pomocí vyloučení jedinců prokazujících deviantní, či nevyhovující chování. Zčásti mělo vyloučení i preventivní funkci, kdy byli jedinci či skupiny vyloučeny na základě pouhých domněnek nebo předsudků. Sociální exkluze byla v minulosti považována za žádoucí a prospěšnou, narozdíl od současnosti, kdy je určitým negativním vyjádřením nerovností a oslabení společnosti.¹² Sociální vyloučení bylo dříve považováno za velmi tvrdý trest s velmi významnými následky. Vyloučení ve velkém počtu případů znamenalo prostorové vyloučení, tudíž vyhnání mimo civilizaci.

Pokud je člověk vyloučen z určité skupiny dnes, má možnost připojit se k jiné, či být členem několika sociálních skupin najednou.¹³

Koncept sociální exkluze má své kořeny v Evropě, konkrétně ve Francii, odkud se šířil dál do dalších evropských států a později i mimo Evropu. První zmínky o sociální exkluzi můžeme najít v literatuře pocházející z poloviny šedesátých let 20. století. Například badatel Jules Klanfer, který se zabýval znevýhodněnými skupinami, užil v roce 1956 termín exkluze pro ty, kdo nečerpá výhod hospodářského růstu. Stejně tak v roce 1969 Pierre Massé, ekonom a

---

11 MAREŠ, Petr. Marginalizace, sociální exkluze. SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 9. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-2791-6.

12 MAREŠ, Petr a Tomáš SIROVÁTKA. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluzie): koncepty, diskurz, agenda. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2008, (2), s. 272. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/9-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-2-2008/110>

13 MAREŠ, Petr. Marginalizace, sociální exkluze. SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 9-21. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-2791-6.

vysoký státní úředník, využíval pojmu exkluze aby poukázal na situaci, kdy na okraji společnosti žijí lidé, kteří se neúčastní přerozdělování výnosů ekonomického pokroku.¹⁴

Od poloviny šedesátých let do poloviny sedmdesátých let 20. století byl termín exkluze využíván pouze pro jedince, kteří prochází určitým individuální neúspěchem. Vyloučení jako takové je považováno za okrajový sociální problém, který nebude narůstat a odezní sám. Dlouhou dobu přetrvával předpoklad, že se jedinci sociálně vyloučení sami bez pomoci zapojí do společnosti.¹⁵

Do oblasti sociální politiky se termín sociální exkluze dostával z Francie až v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století.

K zpopularizování konceptu sociální exkluze došlo společně s dílem vysokého státního úředníka René Lenoira z roku 1974. Pojem exkluze je v díle využit jako popis pro nedostatek adaptace. Ve svém díle píše o jedincích, kteří se neadaptují na podmínky společnosti a v důsledku toho žijí v izolaci a chudobě.

Jako ohrožené označil skupiny osob, jejichž sociální jistoty nebyly zabezpečeny prostřednictvím sociálního pojištění, například zdravotně postižené, drogově závislé, delikventy, osamělé rodiče, asociální osoby, příslušníky rasových a etnických menší a další.¹⁶ Lenoir mezi skupinu ohrožených nezahrnul nezaměstnané, nejspíše z toho důvodu, že nezaměstnanost byla v první polovině 70. let ve Francii velmi nízká a nejevila se jako problém.

Pojem je v jeho díle využíván velmi nejasně jako popis neadaptace, popis asociálnosti či marginality a exkluzi přímo definuje jako „jednoduché konstatování, že v průmyslové a urbanizované společnosti konce 20. století existují osoby, které v důsledku slabiny fyzických či mentálních, v důsledku svého chování či v důsledku absence vzdělání nejsou schopny naplnit své potřeby a buď vyžadují stálou péči, anebo představují nebezpečí pro druhé, či jsou segregovány, ať již svou vlastní vinou, anebo vinou kolektivity“¹⁷

Dílo René Lenoira zkritizovala historička a socioložka Jeanine Verdès-Leroux. Dle ní trpí Lenoirovo dílo zásadními nedostatky. Jako hlavní

---

14 KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, s. 7. ISBN 978-80-7464-490-0.

15 Tamtéž

16 BÉLAND, Daniel. *The social exclusion discourse: ideas and policy change*. 2007, 35(1), 126. DOI: 10.1332/030557307779657757. ISSN 03055736.

17 KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, s. 9. ISBN 978-80-7464-490-0.

problém uvádí, že smíchává sociální kategorie, poskytuje pouze výčet skupin, které mají určité problémy a nezabývá se příčinami jejich problémů. Dle historičky jeho návrhy řešení řeší problémy pouze povrchně.¹⁸

Ačkoliv byl termín exkluze v průběhu sedmdesátých let velmi zpopularizován, byl stále francouzskými sociology odmítán. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let došlo k rychlému nárůstu nezaměstnanosti ve Francii a s tím ke stále se zvyšující chudobě. V návaznosti na to se zájem o sociální exkluzi jako sociální problém začal zvyšovat, ačkoliv se často využíval spíše termín „nová chudoba“.¹⁹ Takzvaná „stará chudoba“ se týkala života rodin a postihovala početné domácnosti nebo staré osoby. Termín „nová chudoba“ poukazuje na to, že i přes to že dochází k ekonomickému růstu, chudoba jako taková nemizí a zasahuje právě ekonomicky vyspělé země.²⁰

V první polovině osmdesátých let se koncept sociální exkluze začal pomalu rozšiřovat do ostatních evropských států a byly učiněny první kroky na úrovni institucí EU k osvojení si tohoto konceptu. V průběhu 80. let se koncept plně uchytil a postupně nahradil koncepty chudoby a underclass. Dle Berghmanna byla tato změna původně pouze na úrovni politické, kdy se vyspělé země rozhodly nahradit nevyhovující termín chudoba.²¹

Otázkou zůstává, proč se koncept exkluze dostal do popředí a byl takto zpopularizován. Tímto se zabývá Young ve svém díle *The exclusive society* (1999). Popisuje sociální exkluzi jako fenomén moderní společnosti. V poválečném období docházelo k ekonomickému rozvoji, růstu životní úrovně a opaku exkluze – inkluze. Poté, co přišla krize, došlo k opaku těchto ukazatelů, ke změně struktury pracovního trhu, zvýšení nezaměstnanosti, chudoby a izolace, tudíž i k zvýšení výskytu sociální exkluze.

„Svět zdánlivé jistoty byl nahrazen světem pluralismu, diskuse, kontroverze a nejasnosti.“²²

---

18 KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, s. 9. ISBN 978-80-7464-490-0.

19 KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, s. 10. ISBN 978-80-7464-490-0.

20 KELLER, Jan. Nová chudoba?. In: *A2: Kulturní čtrnáctideník* [online]. Praha, 2005, 2010 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2010/11/nova-chudoba>

21 ROOM, Graham. *Beyond the Threshold: The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Bristol: Policy Press, 1995, s. 10. ISBN 978-1861340030.

22 YOUNG, Jock. *The Exclusive Society: Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity* [online]. 2012. London: SAGE Publications, 2012, s. 2 [cit. 2019-03-23]. ISBN 9781446222065. Dostupné z: <http://sk.sagepub.com/books/the-exclusive-society>

1.2 Příčiny sociální exkluze

Sociální exkluze, jinak sociální vyloučení, může být způsobena velmi různorodými faktory. Nejčastěji se v případě příčin sociální exkluze hovoří o příčinách vnějších a vnitřních.

Vnější příčiny jsou spojené s vůlí a kontrolou jedince. Jsou určovány společnostmi, jejichmi očekávanými, společenskými standardy nebo chováním a jednáním jedinců, kteří se nachází mimo sociální vyloučení. Jsou to takové vlivy, které není možné ovlivnit či změnit vlastním jednáním. Mezi vnější příčiny se nejčastěji řadí rasismus a diskriminace na základě rasy, národnosti a etnicity, charakter trhu práce, bytová a sociální politika.

Vnitřní příčiny, nebo jinak příčiny individuální, jsou naopak od těch vnějších ovlivnitelné samotným jedincem. Jsou to takové příčiny, které si jedinec způsobuje sám svým jednáním a stejně tak je pouze on může eliminovat. Mezi vnitřní příčiny patří například špatné nakládání s penězi, nechť k práci, ztráta motivace při řešení osobních problémů, nedodržování finančních závazků a podobně. Ve velkém množství případů vznikají v návaznosti na vnější příčiny.²³

Příčinami sociální exkluze se zabývá i Levitas²⁴. Hovoří o třech diskurzích, potažmo významech sociální exkluze, které úzce souvisí s jejich příčinami a řešením.

Jako první příčinu uvádí chudobu, jakožto neschopnost jedince nebo skupiny participovat na obvyklém standardu/způsobu života společnosti, v níž žijí. V tomto případě se jedná o redistributivní diskurz a pojednává o eliminaci chudoby pomocí redistribuce a využití sociálních dávek. Jako problematické se v tomto případě může jevit to, že dávky mohou snižovat chudobu, ale neodstraňují její příčinu.

Další příčinou je nezaměstnanost. Tento diskurz se označuje jako sociálně integrativní a souvisí s politikou zaměstnanosti.

Jako poslední příčinu označuje sociálně patologického jednání - morální diskurz. Vyloučení jedinci jsou považováni za „underclass“ a jsou hodnocení

---

23 TOUŠEK, Ladislav. Sociální vyloučení a prostorová segregace. In: *AntropoWebzin* [online]. 2007, s. 229 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/socialni-vyloucení-a-prostorova-segregace>

24 MAREŠ, Petr a Tomáš SIROVÁTKA. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluze): koncepty, diskurz, agenda. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2008, (2), 281. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/9-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-2-2008/110>

podle jejich morálních a kulturních charakteristik. V širším pojetí můžeme k tomuto řadit i další handicapy – fyzické a mentální.

Dle Berghmana je jednou z hlavních příčin sociálního vyloučení selhání:²⁵

- demokratického systému zajišťujícího občanskou integraci
- pracovního trhu zajišťujícího ekonomickou integraci
- sociálního státu posilujícího sociální integraci
- rodiny a komunity, jež podporují interpersonální integraci

Otázkou, co způsobuje sociální vyloučení, se zabývá ve svém díle i Silver. Uvádí tři paradigma, která jsou spjata se sociální exkluzí.

Paradigma solidarity pojednává o exkluzi jako o jevu ohrožující sociální kohezi. Protipólem exkluze je inkluze či integrace, která vytváří vnitřní solidaritu například ras, národů a podobně. Politika, konkrétně sociální politika, by měla tento proces urychlovat a posilovat.

Jako další uvádí Silver paradigma specializace. Sociální exkluze je následkem specializace, kooperace, soutěžení a zamezení pohybu mezi jednotlivými sférami společenského života v důsledku sociální diferenciace, dělby práce, či diskriminace. Práva jednotlivců na svobodu pohybu mezi sférami společenského života by měla zajistit politika.

Třetí paradigma monopolu považuje exkluzi za výsledek toho, že existují monopoly některých sociálních skupin na zdroje moci a vlivu. Kvůli tomuto jevu nemají poté všichni stejnou možnost participace ve společnosti a dochází až k sociálnímu vyloučení. Politika by měla zabránit vzniku těchto monopolních skupin a jejich bránění ostatním v přístupu k daným zdrojům, čímž by byla zajištěna stejná možnost participace ve společnosti pro všechny.²⁶

1.3 Typy sociální exkluze

Sociální exkluze jako taková zatřešuje obrovské množství naprosto odlišných situací. Díky rozlišení exkluze na jednotlivé typy je možné přijít na to, co mají právě tyto na první pohled odlišné situace společného.

Prvním dělením je dělení dle počtu osob postižených sociální exkluzí:

---

25 BERGHMAN, Jos. Social Protection and Social Quality in Europe. BECK, Wolfgang. *The Social Quality of Europe*. Bristol: Policy Press, 1998, s. 258-259. ISBN 1861341121.

26 SILVER, Hilary. Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. In: *GSDRC: Applied Knowledge Services* [online]. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://gsdrc.org/document-library/social-exclusion-and-social-solidarity-three-paradigms/>

- exkluze individuální
- exkluze skupinová

Individuální exkluze izolovaně postihuje jednotlivce. Nejčastěji se může jednat o sociální vyloučení na základě fyzického či mentálního handicapu. Naopak exkluze skupinová postihuje celé skupiny lidí, například na základě rasy, náboženského vyznání a podobně. Průběh exkluze a reakce na ni je v těchto dvou případech velmi odlišná.²⁷

Dalším je dělení na základě dopadů vyloučení, které provedl Robert Castel. Prvním typem je ten, kdy dochází k poruchám v rovině zaměstnání, například se může jednat o ztrátu zaměstnání, dlouhodobou nezaměstnanost, ztrátu pracovních návyků a podobně. Druhým typem je ten, kdy v návaznosti na sociální vyloučení dochází k poruchám v mezilidských vztazích, například odtazítost, uzavřenost či nekomunikativnost.²⁸

V návaznosti na předchozí dělení uvedl Robert Castel dělení na základě rozsáhlosti exkluze:

- integrace
- zranitelnost
- desafilie

U prvního typu, který Castel nazývá integrace, má jedinec stabilní práci a též bezproblémové a stabilní vztahy s okolím. Druhý typ, zranitelnost, se vyznačuje tím, že jedinci chybí buď stabilní práce, či má problémový vztah s okolím, v určitých případech obojí. Třetím a nejzávažnějším typem je desafilie. Jedinec nemá stabilní práci a je v mnoha případech naprosto izolován od okolí.²⁹

1.4 Fáze sociální exkluze

Fáze sociální exkluze jsou velmi těžko popsatelné, jelikož u každé osoby je průběh rozdílný. Přesto existuje několik typologií, které úzce souvisí s postupem, vývojem a fázemi sociální exkluze.

Pierre Bourdieu ve své práci pojednává o možných fázích sociální exkluze. Jako první fázi uvádí situaci, kdy má jedinec uspokojivé sociální vazby a vztahy ve

---

27 KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, s. 17-18. ISBN 978-80-7464-490-0.

28 Tamtéž

29 Tamtéž

společnosti, ale jeho zaměstnání je nejisté a příjem nepravidelný.

Druhá fáze spočívá v tom, že jedinci stále zůstávají uspokojivé sociální vazby a vztahy ve společnosti, ale je dlouhodobě bez práce a stabilního příjmu. Třetí, nejzávažnější fáze je ta, kdy už se jedná o plnou sociální exkluzi. V takovém případě je jedinec dlouhodobě bez zaměstnání a stabilního příjmu a též bez sociálních vazeb a sociálních vztahů. Jedná se o takové jedince, kteří jsou naprosto izolováni od společenského života.³⁰

Druhé dělení fází sociální exkluze pochází od Serge Paugama. Fáze exkluze rozlišuje dle stupně sociální problematičnosti, podle míry sociální diskvalifikace a podle vztahu k sociálním službám. Toto dělení obsahuje tři fáze – fragilitu, závislost a roztržku a je možné je aplikovat pouze na exkluzi individuální.

Fragilita souvisí s pracovním zařazením. Často se jedná o jedince, kteří mají problém se získáním či udržením trvalého zaměstnání. V návaznosti na to dochází k problémům s bydlením. Ve většině případů se tento stav snaží jedinci řešit svépomocí a nechtějí přijímat pomoc od pracovníků sociálních služeb.

Druhou fází je závislost. Jedná se o fázi, kdy je jedinec uprostřed mezi integrací a exkluzí a nespadá celkově ani do jedné ze skupin. Jde o jedince, kteří dlouhodobě neúspěšně shánějí zaměstnání, potýkají se s velmi nízkými příjmy a často se u nich projevuje i zhoršený zdravotní stav. V této fázi již většinou přijmou pomoc sociálních pracovníků. Také se razantně zvyšuje podíl sociálních dávek na jejich příjmech.

Poslední fází dle Paugama je roztržka. Je to stav, kdy jedinec ve většině případů ztrácí naději na zlepšení situace. Lidé v této fázi jsou již vyloučeni z pracovního procesu a trhu práce, mají velké zdravotní potíže, ztrácejí bydlení a stávají se izolovanými od rodiny ale i ostaního okolí. Jejich příjmy jsou velmi nízké, ne-li nulové, jelikož často nemají ani příjem z dávek.

Jedinec postižený sociální exkluzí může, ale též nemusí, projít všemi fázemi. Mnoho lidí dokáže problémy překonat již ve fázi fragility a zpět se plnohodnotně začlenit. Naopak je možné, aby se jedinec ocitl ve fázi roztržky, aniž by prošel dvěma předešlými fázemi.

To, do jaké fáze exkluze se jedinec může dostat, jak na takovou situaci

---

30 KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, s. 18-19. ISBN 978-80-7464-490-0.

může reagovat a jak exkluze v jeho případě bude probíhat je těžko určitelné, jelikož je to ovlivněno mnoha faktory. Těmi nejdůležitějšími jsou například fáze životního cyklu, rodinný život, kvalifikace ale i povaha člověka a jeho sociální vazby.³¹

1.5 Dimenze sociální exkluze

Multidimenzionalita je jedním ze základních znaků sociální exkluze. Právě tím, že zasahuje do více různých oblastí se odlišuje od podobných či přímo souvisejících konceptů, například od chudoby. To, že je koncept rozdělen do určitých dimenzí slouží převážně k analytickým účelům. Rozloženost do různých dimenzí je nutné brát v potaz hlavně ve spojitosti s faktem, že i příčiny, projevy a následky se objevují v různých oblastech života jedince.

Dimenze mohou zasahovat do určitých oblastí různě, s různou intenzitou a ne vždy v dané situaci zasahují a jsou zastoupeny všechny dimenze.

Odborníci mají různé názory na rozdělení dimenzí exkluze, ale ve velkém počtu případů se shodují na třech základních dimenzích – ekonomické, sociální a politické. Další dimenze v rámci různých teorií se většinou systematicky odvíjí od těchto tří základních.

Jedním z nejvyužívanějších rozdělení je dle Percy-Smith.³² První dimenzí v tomto rozdělení je ekonomická, udávaná především dlouhodobou nezaměstnaností, nejistotou zaměstnání nebo nízkými příjmy. Další dimenze je sociální a základními projevy jsou bezdomovectví, nechtěné těhotenství nebo kriminalita. Další, politická dimenze je indikována nedostatkem práv, nedůvěrou v politický systém či sociálními nepokoji. Jako další uvádí individuální dimenzi, týkající se zhoršeného psychického a fyzického zdraví, nízkého vzdělání nebo ztráty sebedůvěry. Skupinová dimenze je určena tím, že se dané indikátory objevují u určité skupiny populace. Poslední dvě dimenze se týkají prostoru. První z nich, dimenze sousedství se projevuje úpadkem prostředí, chátráním domů, odchodem služeb ze čtvrti a zhroucením podpůrných sítí. Druhou je dimenze prostorová, která se projevuje koncentrací či marginalizací zranitelných skupin

---

31 KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, s. 18-19. ISBN 978-80-7464-490-0.

32 PERCY-SMITH, Janie. *Policy responses to social exclusion: Towards inclusion?* [online]. Buckingham: Open university press, 2000, s. 9 [cit. 2019-03-23]. ISBN 0 335 20473 2. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.519.6751&rep=rep1&type=pdf>

obyvatelstva.

Pro potřeby této práce bude využito jiné dělení a to dle Littlewood – Herkommera, který dimenze rozděluje na ekonomickou, sociální, kulturní, symbolickou, politickou a prostorovou.³³

1.5.1 Ekonomická dimenze

Většina odborníků zabývajících se sociální exkluzí se shoduje na tom, že ekonomické faktory a vyloučení z ekonomické sféry hraje významnou roli. Ekonomická dimenze je představována především dlouhodobou nezaměstnaností a chudobou. Právě tyto ekonomické faktory představují základ většiny případů, kdy dochází k sociální exkluzi. Ekonomická sféra je v případě exkluze považována za tak podstatnou, jelikož jedinci jsou společností posuzováni právě podle jejich sociálně-ekonomické pozice.

Dle Mareše je ekonomická exkluze „*zdrojem chudoby a vyloučení ze životního standardu a životních šancí obvyklých ve společnosti či v dané kolektivitě*“³⁴

Nejdůležitějším faktorem ekonomického vyloučení je vyloučení z pracovního trhu a marginalizace znevýhodněných jedinců či skupin na tomto trhu, tudíž nezaměstnanost a odsouvání do podhodnocených či nestabilních pracovních pozic. Největší problém představuje dlouhodobá nezaměstnanost, která může mít mnoho příčin. Objektívni příčiny jsou takové, které nejsou vázány na jedince, tudíž například nedostatek pracovních příležitostí, či přehlcení pracovního trhu. Subjektívni příčiny se nopak týkají daného jedince a jsou zčásti ovlivnitelné, jedná se například o nedostatečné vzdělání, nízkou praxi či demotivovanost. Poslední kategorií jsou sice neakceptovatelné, ale i tak se objevující příčiny diskriminační, například pohlaví, věk nebo etnicita.³⁵

Postavení na trhu práce neovlivňuje pouze ekonomickou situaci jedince, ale také je často podmínkou pro participaci na dalších společenských aktivitách.

---

33 LITTLEWOOD, Paul. *Social Exclusion in Europe: Problems and Paradigms*. London: Routledge, 1999, s. 1-22. ISBN 978-1840147179.

34 MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis* [online]. 2000, 36(3), 287 [cit. 2019-03-23]. ISSN 0038-0288. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2011/SOC713/um/8875127/MARES_ChudobaMarginalizaceSocialni_vyloucení.pdf

35 TOUŠEK, Ladislav. Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení. HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 289. ISBN 80-86898-76-8.

To v praxi znamená, že pokud má člověk nedostatečný příjem a ekonomické zajištění, není v mnoha případech schopný účastnit se určitých sociálních či kulturních záležitostí, což ho ve výsledku vyčleňuje ze společnosti ještě více.

Ztráta zaměstnání nebo dlouhodobá nezaměstnanost mají často za následek pokles společenského statusu a společenské prestiže z důvodu, že se jedinec málo či vůbec podílí na aktivním rozvoji společnosti. Dalším důsledkem jsou též ekonomické problémy, které dříve či později začnou ovlivňovat i ostatní aspekty lidského života, například kulturní či sociální život, ale hlouběji i rodinný život. Tudíž je možné potvrdit to, že většina složek života je závislá právě na ekonomické dimenzi, konkrétně na zaměstnání a ekonomické situaci jedince.

1.5.2 Sociální dimenze

Sociální vyloučení ve smyslu sociální dimenze je procesem, při kterém dochází k oslabování mezilidských vztahů a sociálních vazeb v rámci sociálních sítí. V praxi jde v podstatě o situaci, kdy se jedinec vzdá vazeb na zbytek společnosti a zůstane sám.

Sociální dimenze je v případě sociálního vyloučení jednou z nejvýznamnějších. V rámci ní je člověk často postaven naprosto mimo společnost, postrádá kontakty, není členem spolků nebo organizací, kde by kontakt mohl navázat a těžko, spíše vůbec, prosazuje svůj názor na společenský život, tudíž neparticipuje při rozhodování o budoucnosti jak společnosti, tak zčásti své.

Ve spojitosti se sociálním vyloučením je důležitý sociální kapitál, který je souhrnem aktuálních i potenciálních zdrojů, jež může jednotlivec využívat díky svým konexím s ostatními lidmi. V podstatě jde o bohatství styků a známostí, kdy není důležitá kvantita, ale kvalita těchto styků a forma.³⁶

Vyloučení v sociální dimenzi se často projevuje rozpadem manželských, rodinných, sousedských ale i dalších širších vazeb. Nejzávažnějším případem je bezdomovectví, které značí naprostou izolovanost od sociálního okolí. Pokud se jedná o příčinu oslabování a rozpadu sociálních vazeb, jde hlavně o čím dál větší individualizaci jedinců a nátlak na jejich nezávislost.

---

36 Tamtéž

1.5.3 Politická dimenze

Základem politické dimenze je občanství a participace na rozhodovacím procesu v konkrtném státě a je úzce propojena s právy, které jsou v mnoha státech zakotvena i v Ústavě. Jedná se například o právo volební, právo shromažďování, možnost zapojení se do politiky (aktivní volební právo), petiční právo a další.

Mareš definuje vyloučení z politické dimenze jako upření či vyloučení z občanských, politických a v nejhorších případech i základních lidských práv jedinci či skupině. Následkem toho dochází k neparticipaci na demokratických procesech, politické moci a vyloučení z vlivu nejen na společnost, ale i vlastní osud.³⁷

Problém vyloučení z politické sféry se týká především imigrantů a jedinců patřících do etnických menšin, kteří nemají státní občanství země, ve které žijí. V důsledku chybějícího občanství nemohou využívat základních práv spojených s občanstvím a participovat na politickém veřejném životě. V rámci naší společnosti jsou tímto stigmatizováni též romové, kteří často nejsou zotožněni s politickým systémem a celkově státem ve kterém žijí a cítí se vyloučení, či sami sebe vylučují z demokratického veřejného života.³⁸

Další pohled na politické vyloučení přináší Percy-Smith, která uvádí, že vyloučení může být způsobeno tím, že jedinci nerealizují svá práva, často kvůli své nevědomosti, neznalosti, nezájmu či kvůli tomu, aby se vyhnuli styku s představiteli státního aparátu. Vědomá neúčast ve volbách a na politických aktivitách v organizacích, odborech, hnutích, školních či městských radách a jiných orgánech s rozhodovací pravomocí nejenže omezuje možnosti podílet se na rozhodování o věcech veřejných i soukromých, ale též může prohlubovat problematiku sociální exkluze. Pokud exkludovaní vědomě neparticipují (například volením určité strany), může docházet k ignoraci jejich problému.³⁹

---

37 MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis* [online]. 2000, 36(3), 287 [cit. 2019-03-23]. ISSN 0038-0288. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2011/SOC713/um/8875127/MARES_ChudobaMarginalizaceSocialni_vyloucení.pdf

38 BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 274. Politologická řada. ISBN 80-85959-47-x.

39 PERCY-SMITH, Janie. *Policy responses to social exclusion: Towards inclusion?* [online]. Buckingham: Open university press, 2000, s. 9 [cit. 2019-03-23]. ISBN 0 335 20473 2. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.519.6751&rep=rep1&type=pdf>

1.5.4 Prostorová dimenze

O prostorové dimenzi můžeme hovořit ve více významech. V prvním případě jako o procesu, kdy se v určité oblasti shlukuje větší množství osob trpících sociálním vyloučením, což má za následek špatnou kvalitu života, málo kvalitní služby, nebo zvýšení kriminality v rámci daného území. Dalším významem, který můžeme přisuzovat prostorové dimenzi je prostorové vyloučení, či prostorová izolace jako taková, kdy se jedinec či skupina dobrovolně, či z donucení straní společnosti a odsouvá se na konkrétní místo mimo veřejnost. Prostorové vyloučení je úzce propojeno se sociální diferenciací.

Prostorová dimenze je považována za nejzřetelnější a největší projev sociálního vyloučení, jelikož jako jediná představuje fyzické vyloučení ze společnosti, kdy jedinec nejen že neparticipuje konáním, či názorově, ale ani svou fyzickou přítomností.

Místo, kde jedinec žije přímo či nepřímo ovlivňuje jeho život, možnosti, volby a může být jak příčinou, tak důsledkem sociálního vyloučení a znevýhodnění určitých jedinců či skupin. Prostorové umístění určuje to, jaké vzdělání či zaměstnání jedinec získá, jaká zdravotní péče a služby mu mohou být poskytnuty a jak bude vypadat jeho politický, kulturní a sociální život. To, v jaké lokalitě člověk žije má vliv na vytváření jeho hodnot, ale i na jeho jednání a celkový způsob života.

*„Většina ze současné exkluze v městských průmyslových společnostech se projevuje skrze prostorovou segregaci. Tento fakt nejen určuje bezprostřední podmínky každodenního života, ale také (alespoň z části) následující životní dráhy. Takovéto určení je důsledkem rozdílného přístupu k prostorově definovaným kolektivním službám, a to především školám.“*⁴⁰

*Prostorová dimenze sociální exkluze je důležitá, protože typicky ústí v situaci, kdy velké množství znevýhodněných lidí žije společně v chátrající oblasti. To může vést k tomu, že samotná oblast bude označena za znevýhodněnou a v důsledku toho se stane předmětem dalších exkludujících procesů (jako například odchod místních služeb).“*⁴¹

40 BYRNE, David. *Social Exclusion: Issues in society*. 2. Open University Press, 2005, s. 10. ISBN 978-0335215942.

41 PERCY-SMITH, Janie. *Policy responses to social exclusion: Towards inclusion?* [online]. Buckingham: Open university press, 2000, s. 10 [cit. 2019-03-23]. ISBN 0 335 20473 2. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.519.6751&rep=rep1&type=pdf>

Pokud hovoříme o vyloučeném území, je nutné podotknout, že status prostoru zásadně ovlivňuje sociální status jeho obyvatel. Příchod chudých do lokalit, kde je levné bydlení, nepřináší žádné zvyšování prestiže, naopak se z důvodu nedostatku financí na údržbu lokality snižuje životní úroveň, kvalita bydlení, ceny, nastává odliv služeb a dalších ukazatelů prestiže a tím dochází k snižování statusu nejen lokality, ale i jejích obyvatel. Tento proces může samozřejmě fungovat i opačně, kdy movitější přistěhovalci zvyšují ceny a tím i prestiž a status. Oba tyto procesy mají vliv i na původní obyvatele území.

1.5.5 Kulturní dimenze

Vyloučení z kulturní oblasti života znamená odepření práva jedince nebo skupiny podílet se na kultuře společnosti, sdílet její hodnoty, vzdělanost a celkově její kulturní kapitál. V podstatě jde o vyloučení jedince ze sociálních sítí, čímž je mu znemožněno zlepšovat jeho sociální status.⁴²

Kulturní kapitál je forma či soubor získaných předpokladů jedince, nebo celé skupiny, které slouží k dosažení určitého sociálního statusu, což je vázáno na úroveň a charakter enkulturace.⁴³

Hlavním indikátorem kulturního kapitálu je vzdělání, které je podstatným prostředkem k tomu, aby se jedinec vyhnul znevýhodnění, nebo v případě že už je znevýhodněním postižen, aby se z něj vymanil. Úroveň vzdělání velmi ovlivňuje další oblasti, jako je možnost získání zaměstnání, schopnost orientovat se ve společnosti či jejím právním a politickém systému. Hlavním problémem v případě vzdělání je situace, kdy k němu chudí nemají dostatečný přístup, jelikož jim chybí prostředky. V tomto případě můžeme pozorovat prolínání dimenzí, kdy chudoba je příčinou nízké úrovně vzdělání, která je naopak příčinou ztíženého získávání zaměstnání.

V případě kulturního vyloučení je možné se zaměřit i na problémy vznikající v rámci multikulturního soužití etnických, náboženských a dalších menšin a majoritních skupin či kultur. Často dochází k potlačení, neuznání jejich identity, kultury, hodnot a tím k neumyslnému vytlačení ze společnosti. Příkladem

---

42 MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis* [online]. 2000, 36(3), 287 [cit. 2019-03-23]. ISSN 0038-0288. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/po_dzim2011/SOC713/um/8875127/MARES_ChudobaMarginalizaceSocialni_vyloucení.pdf

43 Kapitál kulturní. In: *Sociologická encyklopedie: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. 2017 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kapit%C3%A1l_kulturn%C3%AD

může být problematika romského obyvatelstva (potažmo jiných minorit) v České republice, kdy dochází k snížené možnosti získávání z důvodu jazykové bariéry a odlišných návyků.⁴⁴

1.5.6 Symbolická dimenze

Symbolická exkluze se často nahrazuje pojem exkluze subjektivní a to z důvodu, že má velmi subjektivní povahu. To, jestli vůbec probíhá, je závislé na tom, zda konkrétní jedinec z pohledu ostatních patří či nepatří do společnosti.

V podstatě jde o určitou formu stigmatizace některých skupin majoritní společnosti na základě určitých „odlišností“ – rasa, sexuální orientace, gender a podobně. Ohrožené skupiny jsou tedy takové, na které je majoritou pohlíženo jako na jiné, nenormální či deviantní. Tento pohled je často způsoben negativními stereotypy či předsudky, které vládou ve společnosti již dlouhou dobu.

Forma či míra exkluze v symbolické rovině je velmi různorodá, často dochází k odmítání a ignoraci, což v určitých případech vede až k tomu, že se jedinec či skupina stane nežádoucí pro majoritní společnost a jejich zařazení do společnosti se stává složitější, jelikož společnost je odmítá přijmout. V případě symbolické exkluze nejde o aktivní a skutečné vylučování, ale o neúmyslné vylučování na základě odmítání a odporu, i přes to ve výsledku často vede ke klasickému sociálnímu vyloučení.⁴⁵

1.6 Sociálně vyloučené lokality

Pojem sociálně vyloučená lokalita úzce souvisí s prostorovou dimenzí sociálního vyloučení. Znaky sociálního vyloučení se nemusí projevovat pouze u člověka, ale též u území, které se poté stává sociálně vyloučenou lokalitou.

„Prostorová dimenze sociální exkluze je důležitá, protože typicky ústí v situaci, kdy velké množství znevýhodněných lidí žije společně v chátrající oblasti. To může vést k tomu, že samotná oblast bude označena za znevýhodněnou a v důsledku toho se stane předmětem dalších exkludujících procesů (jako například odchod místních služeb).“⁴⁶

44 BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 274. Politologická řada. ISBN 80-85959-47-x.

45 RABUŠIC, Ladislav. Koho Češi nechťejí?: o symbolické sociální exkluzi v České společnosti. *Sociální studia* 5[online]. 2000, s. 67 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2010/SOC104/um/18110552/Rabusic_2000_Koho_Cesi_nechteji_SS_101115.pdf

46 PERCY-SMITH, Janie. *Policy responses to social exclusion: Towards inclusion?* [online].

Konkrétní uznávaná definice pojmu sociálně vyloučená lokalita neexistuje. Většinou je tento pojem spojován právě s problematikou sociálního vyloučení a to převážně Romů. Dle Moravce „*obrat sociálně vyloučená lokalita měl obrátit pozornost k situaci, kdy místní populace sociálně vyloučených Romů v rostoucí míře osidluje územně vymezené a namnoze také izolované urbanistické celky. V méně formálních kontextech se o nich hovoří úderně jako o ghettech*“.⁴⁷

Další definice pojímá sociálně vyloučenou lokalitu jako oblast, kde žije skupina lidí, která má problematický či žádný přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které by jim umožnily participaci na sociálním, ekonomickém a politickém životě společnosti.⁴⁸

V rámci Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR, kterou vypracovala společnost GAC spol. s r. o., byla vytvořena definice, která označuje sociálně vyloučenou lokalitu jako prostor, kde se soustřeďují jedinci, kteří nesou znaky sociálního vyloučení. Nemusí se jednat o rozsáhlý prostor, ale například jen o jednotlivý dům, ulici, nebo čtvrť. Jedná se o fyzicky nebo symbolicky ohraničený prostor. Takové místo je okolními obyvateli často označováno jako negativní, či problémové místo. Konkrétněji je v analýze určeno, že se jedná o lokalitu, kde se koncentruje více než dvacet osob žijících v nevyhovujících podmínkách.⁴⁹

1.7 Sociálně vyloučené skupiny

Dle zákona č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů je sociální vyloučení procesem „*vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace*“.⁵⁰ Z toho vyplývá, že sociální exkluze se může dotknout každého jedince,

---

Buckingham: Open university press, 2000, s. 10 [cit. 2019-03-23]. ISBN 0 335 20473 2. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.519.6751&rep=rep1&type=pdf>

47 MORAVEC, Štěpán. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 21-22. ISBN 80-86898-76-8.

48 VALACHOVÁ, Kateřina a Tomáš PÖSL. *Doporučení pro obce a města pro předcházení tvorby a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit se zdůrazněním zajištění potřeby bydlení* [online]. 2009, s. 34 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/odborna-knihovna/doporuceni-pro-obce-a-mesta-pro-predchazeni-tvorby-a-rozsirovani-socialne-vyloucenych-lokalit-se-zduraznenim-zajisteni-potreby-bydleni-1576.html>

49 ČADA, Karel. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. Praha, 2015, s. 14 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf

50 § 3 písmeno f) zákona č. 108/2006 sb., o sociálních službách

který se ocitl v tíživé sociální či ekonomické situaci.

Tím, které skupiny jsou vyloučené či ohrožené sociální exkluzí, se zabývá mnoho autorů. Jeden z nejrozsáhlejších a nejpřesnějších seznamů uvádí Rodgers, Gore a Figueiredo:⁵¹

- dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaní
- pracovníci s nejistými a nevýhodnými pracovními smlouvami
- lidé s nízkými příjmy a chudí
- nekvalifikovaní – negramotní a lidé s předčasnou ukončenou školní docházkou
- mentálně či psychicky handicapovaní
- drogově závislí
- děti vyrůstající v problémových rodinách – nejčastěji týrané děti
- delikventi – nejen po výkonu trestu odnětí svobody, podstatným je zápis v rejstříku trestů
- mladí – mladí lidé bez pracovních zkušeností
- imigranti – zahraniční pracovníci, uprchlíci i azylanti
- minority – rasové, náboženské, jazykové, kulturní a další
- osoby zbavené volebního práva
- příjemci sociálních dávek
- obyvatelé upadajících území nebo lokalit mající charakter ghett
- bezdomovci
- osoby, jejichž způsob života je vnímán a stigmatizován jako deviantní
- osoby neschopné mobility
- sociálně izolovaní bez přátel a rodin

---

51 RODGERS, Garry, Charles GORE a José FIGUEIREDO. *Social exclusion: rhetoric, reality, responses*. Geneva: International Institute for Labour Studies, 1995, s. 74. ISBN 92-9014-537-4.

2 Sociální exkluze v ČR

Téma sociální exkluze je aktuální v rámci celé Evropské unie, potažmo v rámci celého světa. Též v České republice se s problematikou sociálního vyloučení setkáváme stále častěji a termín sociální exkluze je hojně využíván. Sociální vyloučení společně se sociálním začleňováním se stalo jedním z nejdůležitějších cílů sociální politiky.

K zauktuálnění problematiky sociálního vyloučení vedlo hned několik událostí. Jako první z nich je možné uvést novelizaci trestního zákona č. 175/1990 Sb., která zrušila trestný čin příživnictví.

§ 203 Příživnictví

Kdo se soustavně vyhýbá poctivé práci a dává se někým vydržovat nebo si prostředky k obživě opatřuje jiným nekalým způsobem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.⁵²

Trestnost příživnictví v praxi nutila veškeré občany k práci, kdy museli být schopni prokázat, že jsou v pracovněprávním poměru či že mají jiné legální zdroje příjmů. Společně s tím stát zaručoval pracovní místa všem občanům. Ve chvíli kdy byla trestnost příživnictví zrušena začalo docházet k hromadné nezaměstnanosti a sociálnímu vyloučení. Též docházelo ke snižování různých důchodů, které se staly nedostačující, což mělo a v dnešní době stále má dopad na vylučování jedinců ve stáří.⁵³

Dalším významným problémem byl přenos garantovaného sociálního a zdravotního pojištění ze státu na zaměstnavatele, potažmo na občany. V případě, kdy zaměstnavatel zkrachoval, přešly dluhy na pojištění na zaměstnance. Státní pojišťovny k dlužným částkám uvalily vysoké penále, což mělo za následek vznik nepříznivých sociálních situací. Se stejným problémem se potýkaly též osoby samostatně výdělečně činné, které se často ocitly v situaci, kdy nemohly sociální a zdravotní pojištění ze svých příjmů pokrýt.⁵⁴

---

52 § 203 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, znění účinné od 1. 8. 1965 do 31. 12. 1966

53 KRYŠTOF, Roman. *Sociální politika v České republice ve vztahu k sociálně vyloučeným* [online]. s. 2 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_78_1.pdf

54 KRYŠTOF, Roman. *Sociální politika v České republice ve vztahu k sociálně vyloučeným* [online]. s. 3 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_78_1.pdf

Jelikož je jedním z nejzásadnějších faktorů sociálního vyloučení nezaměstnanost, můžeme považovat za velmi důležitou událost vznik sítě úřadů práce. Vznikly v roce 1990 na základě přijetí zákonného opatření České národní rady č. 306/1990 Sb., o zřízení úřadů práce. Úřady práce začaly zajišťovat záležitosti ve věcech pracovních sil a zaměstnanosti, což do roku 1990 měly ve své působnosti okresní národní výbory.⁵⁵

Významným problémem devadesátých let 20. století se stalo sociální vylučování romské populace v rámci české společnosti. Již na začátku 90. let došlo k masivní migraci Romů do západních zemí, konkrétně nejčastěji do Kanady. Těž došlo ke zvyšování počtu takzvaných „cikánských“ domů a ulic, které bylo možné považovat za vyloučené lokality. V roce 1997 došlo k analýze postavení Romů ve společnosti a jako zásadní problém se ukázala oblast zaměstnanosti a vzdělanosti.⁵⁶ V návaznosti na tato zjištění byla 14. června 2000 přijata usnesením vlády Koncepce politiky vlády vůči příslušníkům romské komunity. Tato koncepce byla mnohokrát aktualizovaná tak, aby odpovídala současným potřebám a též počítá s tím, že integrace romské komunity je zdlouhavým procesem.

Od 1. ledna 2007 došlo k naprosté změně právní úpravy v oblasti sociálních služeb a péče, tudíž i ke změně v řešení problematiky sociálního vyloučení.

Základ právní úpravy, která se týká sociálního vyloučení, sociálního začleňování a péče o osoby ohrožené či postižené sociálním vyloučením tvoří od roku 2007:⁵⁷

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

---

55 Historie Úřadu práce ČR. *Integrovaný portál MPSV: Úřad práce ČR* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/upcr/oup/historie>

56 KRYŠTOF, Roman. *Sociální politika v České republice ve vztahu k sociálně vyloučeným* [online]. s. 3 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_78_1.pdf

57 TICHÝ, Michal. *Práce se sociálně neadaptovanými klienty*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007, s. 67. ISBN 978-80-7368-310-8

2.1 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 108/2007 Sb., o sociálních službách byl přijat 14. března 2006 a účinnosti nabyl dne 1. ledna 2007. Zákon o sociálních službách je zaměřen na úpravu podmínek za kterých se fyzickým osobám poskytuje pomoc a podpora v sociální oblasti. Tato pomoc a podpora se poskytuje na základě sociálních služeb a sociální péče. Zákon též upravuje poskytování sociálních služeb, veřejnou správu v oblasti sociálních služeb, inspekci a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.⁵⁸

Základními cíly této právní úpravy je zabezpečení péče v sociální oblasti všem osobám, které to potřebují a taktéž náprava systematizace vztahů mezi státem, poskytovateli a uživateli sociálních služeb. Vztahy mezi poskytovateli sociálních služeb a jejich uživateli by měl být rovnoprávný a dobrovolný. Též je žádoucí individuální přístup v rámci těchto vztahů.⁵⁹

Paragraf dva zákona obsahuje základní zásady, které provázejí celý tento zákon. Patří mezi ně primárně:⁶⁰

- rovnoprávnost
- dobrovolnost
- respekt k lidským právům a občanským svobodám a oprávněným zájmům
- bezplatnost poskytnutí základního sociálního poradenství pro každého
- zachování lidské důstojnosti při poskytování pomoci a podpory
- individuální přístup k jedincům
- podpora samostatnosti jedince
- motivace k aktivnímu jednání
- podpora začleňování

Zákon byl aktualizován více než třiceti novelami. V současné době je aktuálním znění novelizované zákonem č. 335/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony. Tento zákon vstoupil v platnost 31. 12. 2018 a stal se účinným k 1. 1. 2019.

---

58 § 1 zákona č. 108/2006 sb., o sociálních službách

59 ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 2011, s. 16-17. ISBN 978-80-262-0027-7.

60 § 2 zákona č. 108/2006 sb., o sociálních službách

Další změnou v roce 2019 je novelizace zákonem č. 47/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. Tato novelizace je platná od 15. 2. 2019 a účinná od 1. 4. 2019.⁶¹

Nejdůležitější změna, ke které dochází touto novelizací je zvýšení příspěvku v případě těžké a úplné závislosti jak u osob mladších, tak u osob starších 18 let.⁶²

Sociální vyloučení je v zákoně zmiňováno pouze okrajově, ačkoliv se této oblasti velmi dotýká. V paragrafu 3 je pro účely zákona definováno sociální vyloučení a sociální začleňování.

§ 3 Vymezení některých pojmů

e) sociálním začleňováním proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný,

f) sociálním vyloučením vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace⁶³

Další paragrafy pojednávající o sociálním vyloučení jsou například § 53, který se týká sociální prevence, § 66, který se týká sociálně aktivizačních služeb, či § 69, který se týká terénních služeb. Stejně tak v zákoně najdeme několik paragrafů, které se věnují sociálnímu začleňování. Ale jak již bylo řečeno, tyto zmínky jsou pouze okrajové a nevěnují se sociálnímu vyloučení a začleňování jako hlavnímu předmětu.

---

61 Zákon č. 108/2006 Sb. zákon o sociálních službách: Historie. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, 2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/historie>

62 zákonem č. 47/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 SB., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů

63 § 3 zákona č. 108/2006 sb., o sociálních službách

2.2 Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Tento zákon vstoupil v platnost 31. 3. 2006 a je účinný od 1. 1. 2007. Týká se osob, které nemají své příjmy, žijí většinou na hranici chudoby a předpokládá se u nich to, že mají potřebu přijímat sociální dávky.⁶⁴ Upravuje životní a existenční minimum, jeho výši a též podmínky a způsob posouzení, zda má být jedinec příjemcem dávky.

Dle § 1, který se zaměřuje na předmět úpravy představuje životní minimum „*minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb*“ a existenční minimum „*minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežít*“⁶⁵

Životní minimum jedince, který není posuzovaný společně s dalšími osobami činí 3 410 Kč měsíčně. Výše existenčního minima je ve stejném případě 2200 Kč měsíčně.⁶⁶

Ačkoliv tento zákon přímo nezmiňuje sociální vyloučení, je s ním úzce spjato. Ve velkém počtu případů osob ohrožených sociálním vyloučením či u osob které jsou sociálně vyloučené dochází k životu na hranici chudoby, často i pod touto hranicí. Jedná se o osoby, které nemají příjmy na to, aby zajistily své základní životní potřeby, tudíž mají nárok na pobírání dávek životního minima.

2.3 Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Tento zákon vstoupil v platnost 31. 3. 2006 a je účinný od 1. 1. 2007. Předmětem úpravy je poskytování pomoci fyzickým osobám, které se nacházejí v hmotné nouzi k tomu, aby zajistily své základní životní potřeby. Tato pomoc probíhá na základě dávek pomoci v hmotné nouzi.⁶⁷

Osoba v hmotné nouzi je taková, která nedisponuje dostatečnými příjmy, aby mohla uspokojit své základní životní potřeby, nedovolují jí to ani její celkové sociální a majetkové poměry a též tyto příjmy nemůže zvýšit svépomocí.⁶⁸

---

64 TICHÝ, Michal. *Práce se sociálně neadaptovanými klienty*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007, s. 69. ISBN 978-80-7368-310-8

65 § 1 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

66 § 2 a 5 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

67 § 1 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

68 Pomoc v hmotné nouzi. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/5>

Dle Tichého se mezi osoby v hmotné nouzi řadí osoby ohrožené sociálním vyloučením a to především jedinci společensky nepřizpůsobiví:⁶⁹

- osoby propuštěny z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody
- osoby po ukončení léčby závislosti propuštěny ze zdravotnického zařízení, psychiatrické léčebny, nebo léčebného zařízení
- osoby po skončení ústavní či ochranné výchovy, pěstounské péče
- osoby bez přístřeší
- osoby, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiných osob

Typy dávek v hmotné nouzi určuje zákon v § 4, jedná se o příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc. Náklady na tyto dávky jsou hrazeny státem.⁷⁰

2.4 Aktuální situace a sociálně vyloučené lokality v České republice

Česká republika je v porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie v oblasti sociálního vyloučení nadprůměrná. Dle dat Eurostatu z roku 2017 je Česká republika zemí s nejnižším počtem občanů ohrožených sociálním vyloučením a příjmovou chudobou. Na dalších příčkách stojí například Finsko, Slovensko či Nizozemí.

Dle nejaktuálnějších dat Eurostatu z roku 2017 je v České republice ohroženo sociálním vyloučením a příjmovou chudobou poze 12,2 % obyvatel.⁷¹ Tato hodnota poukazuje na neustále klesající míru ohrožení. V roce 2014 se jednalo o 14,8 % obyvatel, v dalším roce o 14 %, v roce 2016 o 13,3 % obyvatel. Z toho plyne, že během pouhých čtyř let došlo k poklesu o 2,6 %. Ačkoliv počet ohrožených osob neustále klesá, je sociální exkluze přetrvávajícím problémem.⁷²

Počet osob ohrožených sociálním vyloučením a příjmovou chudobou lze dělit do skupin dle určitých specifik:⁷³

---

69 TICHÝ, Michal. *Práce se sociálně neadaptovanými klienty*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007, s. 69-70. ISBN 978-80-7368- 310-8

70 § 4 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

71 Ohrožení příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením - EU28, 2017. *Český statistický úřad* [online]. 22.02.2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ohrozeni-prijmovou-chudobou-nebo-socialnim-vyloucenim-eu-28-2017>

72 People at risk of poverty or social exclusion by NUTS regions. *Eurostat* [online]. 14.03. 2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps11&lang=en

73 Ohrožení příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením - EU28, 2017. *Český statistický*

Podle pohlaví

V případě dělení dle pohlaví je ohroženo 10,5 % mužů a 13,9 % žen. Tento rozdíl může být způsoben rozdílným vnímáním rolí dle pohlaví ve společnosti. Za další významný faktor můžeme považovat i to, že do skupiny žen spadají též matky samoživitelky, které jsou velmi ohroženy vyloučením a příjmovou chudobou.

Podle věku

Nejvíce ohroženou skupinou dle věku jsou osoby mladší 18 let. V této kategorii je ohrožených 14,2 %. Osoby v této kategorii jsou většinou bez praxe, tudíž mají stížený přístup k hledání zaměstnání, kde je praxe většinou vyžadovaná. Právě to způsobuje často vyloučení z ekonomické sféry života a též ohrožení příjmovou chudobou. Druhou kategorií, která je ohrožena více než průměrně jsou osoby starší 65 let. Jedná se o osoby v důchodovém věku, které nejsou schopné ze svých důchodů pokrýt veškeré životní náklady.

Podle ekonomické aktivity

V kategorii zaměstnaných osob je ohrožení poměrně nízké, pouze 5,2 %. U nezaměstnaných je toto ohrožení více než desetinásobně vyšší, konkrétně 57,5 %. Jak již bylo uvedeno, ekonomická dimenze je jedna z nejzásadnějších v případě sociálního vyloučení. Nezaměstnanost, hlavně ta dlouhodobá má na ekonomickou sféru života velmi negativní dopady a ve velkém počtu případů způsobuje sociální vyloučení.

I přes to že procentuální počet osob ohrožených sociálním vyloučením klesá, počet vyloučených lokalit naopak stoupá. Vyloučenými lokalitami se zabývá analýza, kterou provedla společnost GAC spol. s r. o. v roce 2015. Dle této analýzy vzrostl počet vyloučených lokalit na území České republiky od roku 2006 z 310 na 606, což je téměř dvojnásobek. Tyto lokality se nacházejí v 297 městech. Největší nárůst lokalit byl zaznamenán v Karlovarském a Moravskoslezském kraji. Také počet osob, které žijí v těchto lokalitách se zvýšil. V roce 2006 se jednalo o 60 až 80 tisíc osob, v roce 2015 se jednalo už o 95 000 až 115 000 osob.⁷⁴

Zvýšení počtu lokalit může mít základ v rozpadání se velkých lokalit do

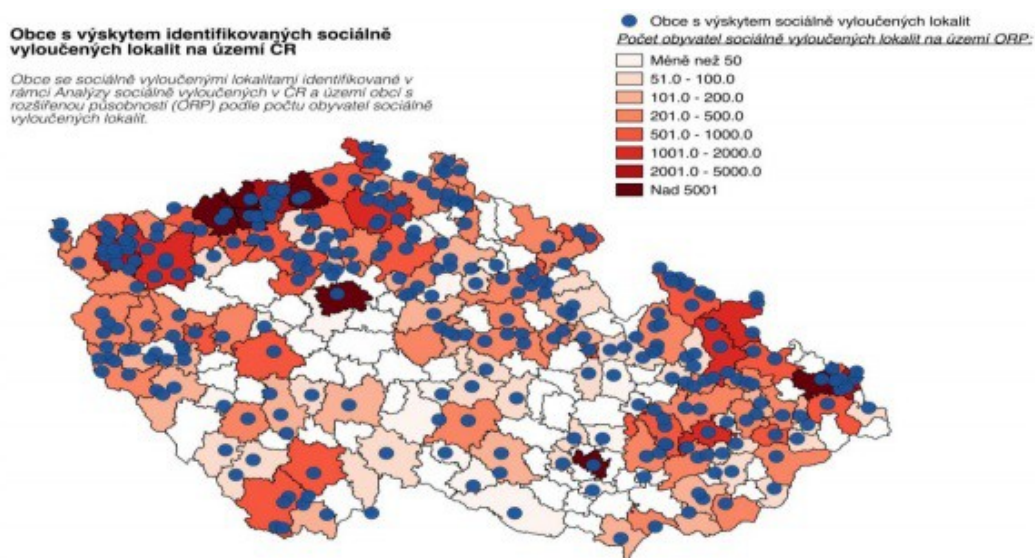

úřad [online]. 22.02.2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ohrozeni-prijmovou-chudobou-nebo-socialnim-vyloucenim-eu-28-2017>

⁷⁴ ČADA, Karel. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. Praha, 2015, s. 11 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf

menších. Tento jev je patrný z toho, že v roce 2006 byl průměrný počet obyvatel jedné sociálně vyloučené lokality 271, v roce 2015 pouze 188.

Vyloučené lokality se tvoří i v menších obcích. Dříve bylo běžné, že většinu obyvatel sociálně vyloučených lokalit byly Romové. V současnosti tyto lokality stále převažují, ale přibývá i těch, kde nejsou většinou.⁷⁵

Obrázek č. 1 - Sociálně vyloučené lokality v České republice
(zdroj: Strategie boje proti sociálnímu vyloučení 2016-2020. In: Agentura pro sociální začleňování [online]. [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení>)

75 ČADA, Karel. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. Praha, 2015, s. 11-12 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analýza_socialne_vyloucených_lokalit_gac.pdf

3 Sociální exkluze v evropském kontextu

Ačkoliv dochází v Evropě k neustálému ekonomickému růstu, problematika v oblasti sociálních věcí stále přetrvává. V Evropské unii se nachází více než 120 milionů lidí ohrožených chudobou, potažmo sociálním vyloučením.⁷⁶ Přesto, že je neustále usilováno o snížení tohoto počtu, zůstává vysoký. Jedním z nejzásadnějších problémů v sociální oblasti v rámci evropských států je též nezaměstnanost.

Problematika sociální exkluze se v EU dostává do popředí koncem osmdesátých let. Velmi zásadní byla Charta základních sociálních práv pracovníků (Charter of Fundamental Social Rights for Workers), jinak nazývaná Sociální charta z roku 1989. V této chartě se objevily prvně odkazy na sociální vyloučení, ale pouze okrajově. Do hlubšího povědomí vstoupil pojem sociální exkluze díky usnesení Rady ministrů pro sociální věci o boji proti sociálnímu vyloučení (The Resolution of the Council of Ministers for Social Affairs on Combating Social Exclusion 89/C277/01) též z roku 1989, ve které byl představen jako legitimní zájem EU. V průběhu devadesátých let bylo vytvořeno mnoho dokumentů, které se týkaly sociální exkluze. Mezi ty nejdůležitější je možné řadit:⁷⁷

- doporučení Rady ze dne 24. června 1992 o společných kritériích pro dostatečné zdroje a sociální pomoc v systémech sociální ochrany 92/441/EHS (Common Criteria Concerning Sufficient Resources and Social Assistance in Social Protection Systems)
- sdělení Komise z roku 1992 s názvem Směrem k Evropě solidarity - posílení boje proti sociálnímu vyloučení, podpora integrace (Towards a Europe of Solidarity – Intensifying the fight against social exclusion, fostering integration)
- Bílá kniha o sociální politice z roku 1994
- Bílá kniha o růstu, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti 1994
- Amsterodamská smlouva 1999

---

76 Employment, Social Affairs & Inclusion. *European Commission* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1059&langId=en>

77 DALY, Mary. *Social Exclusion as Concept and Policy Template in the European Union* [online]. Belfast: School of Sociology and Social Policy, s. 4-7 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/9026/1/Daly135.pdf>

Dalším významným se stal rok 2000, kdy došlo k přijetí Lisabonské strategie v rámci zasedání Evropské rady. Na dalším zasedání Rady v Nice došlo k zapracování strategie do Evropského sociálního programu.

V rámci této strategie došlo k vytvoření koncepce sociální exkluze tak, aby členské státy přijaly určitá opatření pro boj se sociálním vyloučením a byly určeny cíle, kterých by mělo být dosaženo:⁷⁸

- usnadnit jedincům participaci v oblasti zaměstnání a přístupu ke zdrojům, právům, zboží a službám
- předcházet a zabránit hrozbě sociální exkluze
- pomoci nejohroženějším jedincům a skupinám
- mobilizovat subjekty

V návaznosti na tyto cíle měly členské státy předkládat Komisi Národní akční plány sociálního začleňování. V průběhu tohoto předkládání bylo zjištěno, že kvůli mnoho faktorům není možné dosáhnout všech cílů, které byly stanoveny v roce 2000. Právě z toho důvodu byla v roce 2005 strategie pozměněna.⁷⁹

V roce 2006 byl Evropskou komisí vytvořen program PROGRES 2007 až 2013. Oblasti, které byly v tomto programu zahrnuty jsou zaměstnanost, sociální ochrana, začleňování, pracovní podmínky, diskriminace a rovnost mužů a žen. Program samotný obsahoval šest hlavních cílů:⁸⁰

- zdokonalení znalosti a porozumění situace v členských zemích prostřednictvím analýz, vyhodnocení a podrobného sledování projektů
- podpora vývoje statistických nástrojů, metod a společných indikátorů
- podpora a sledování provádění zákonů a politických záměrů
- rozvíjení sítě spolupráce, vzájemné učení a identifikaci, rozšiřovat dobré příklady na úrovni EU
- přiblížení nositelům a veřejnosti politiku EU v oblasti zaměstnání, sociální ochrany a včlenění, pracovních podmínek, různorodosti a nediskriminace, rovnosti mezi muži a ženami

---

78 DALY, Mary. *Social Exclusion as Concept and Policy Template in the European Union* [online]. Belfast: School of Sociology and Social Policy, s. 4-7 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/9026/1/Daly135.pdf>

79 Sociální politika v Evropské unii. *Businessinfo.cz: oficiální portál pro podnikání a export* [online]. CzechTrade, ©1997-2019, 30. 5. 2009 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/socialni-politika-v-evropske-unii-5149.html>

80 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 266. ISBN 978-80-7367-680-3.

- zvětšení kapacity hlavních evropských sítí (network) k provádění a podpoře evropské politiky

Přímo pro oblast sociální ochrany a začleňování byly stanoveny specifické cíle:⁸¹

- lepší porozumění otázkám chudoby a projektů sociální ochrany, zvláště analýzami a studiiemi a rozvojem statistických metod a indikátorů
- sledování a vyhodnocování realizace OMC sociální ochrany a začleňování, analyzování interakcí mezi touto metodou a jinými oblastmi politiky
- organizováním výměn informací o politikách a procesech a podporováním vzájemného poznávání v kontextech strategií OMC sociální ochrany a začleňování
- zvyšování uvědomění, rozšiřování informací a realizaci diskusí, zejména mezi nestátními organizacemi a regionálními a místními hráči
- rozvíjení schopností hlavních sítí EU k prosazování cílů politik EU

V současnosti je v oblasti sociální exkluze a sociální inkluze nejpodstatnější strategie Evropa 2020. Jedná se o strategii pro inteligentní a udržitelný růst a podporu začlenění. Byla přijata v roce 2010, kdy nahradila Lisabonskou strategii.

3.1 Aktuální situace v Evropské unii

Aktuálně se v Evropské unii nachází více než 120 milionů lidí, kteří jsou ohrožená chudobou a sociálním vyloučením. V rámci této problematiky byla vytvořena strategie Evropa 2020. Jedním z cílů této strategie je snížení tohoto počtu o minimálně 20 milionů lidí.

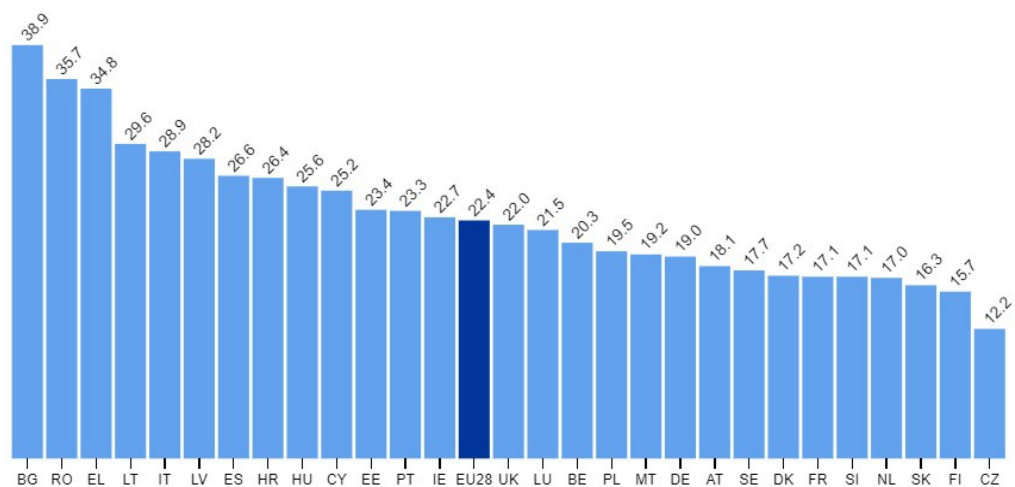
K dosažení tohoto a dalších cílů slouží Evropská platforma pro boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení. V podstatě se jedná o společný nástroj pro jednotlivé vlády, instituce Evropské unie a další zúčastněné strany. V rámci dosahování stanovených cílů pořádá Komise setkání (EU Stakeholder Dialogue meetings) zúčastněných stran a nevládních organizací, sociálních partnerů, subjektů působících v oblasti sociálních záležitostí, akademických pracovníků, nadací či mezinárodních organizací. Pravidelně je též pořádána konference (The Annual Convention of the European Platform against Poverty and Social Exclusion), díky níž dochází ke komunikaci mezi tvůrci politik, zúčastněnými

⁸¹ TOMESŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 266. ISBN 978-80-7367-680-3.

stranami a lidmi, kteří byli chudobou či sociální exkluzí zasaženi. Cíli těchto konferencí je zhodnotit pokrok v dosahování cílů strategie Evropa 2020, přezkoumat činnosti platformy za dané období a navrhnout činnosti do období dalšího.⁸²

Ačkoliv k dosažení cílů zůstává stále dlouhá cesta, můžeme zaznamenat určitý pokrok. Od roku 2014 dochází k růstu příjmů domácností ve většině států Evropské unie. V roce 2016 byl zaznamenán pokles osob ohroženého 5,6 milionu proti roku 2012. V roce 2017 bylo dosaženo historického minima těžké materiální deprivace. V roce 2012 se jednalo o 49,5 milionu, v roce 2017 jen o 33,4 milionu.⁸³

Dle nejaktuálnějších dat Eurostatu je v celé Evropské unii ohroženo příjmovou chudobou 22,4 % osob. Pokud jde o ohrožení dle pohlaví, jedná se o 23,3 % žen a 21,6 % mužů. Podstatným faktorem je též věk. U osob mladších 18 let je počet ohrožených 24,9 % a u druhé rizikové skupiny osob starších 65 let 18,2 %. V případě kategorie dělené dle ekonomické aktivity se jedná o 12 % zaměstnaných osob a 64,9 % nezaměstnaných osob.⁸⁴

Graf č. 1 – celkový počet ohrožených příjmovou chudobou a sociální exkluzí v %
(zdroj: Ohrožení příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením - EU28, 2017. Český statistický úřad [online]. 22.02.2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ohrozeni-prijmovou-chudobou-nebo-socialnim-vyloucenim-eu-28-2017>)

82 Employment, Social Affairs & Inclusion. *European Commission* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1059&langId=en>

83 Online Executive Summary: Employment and Social Developments in Europe 2018. *European Commission* [online]. 12.07. 2018 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/publications/Esde2018/index.html

84 Ohrožení příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením - EU28, 2017. Český statistický úřad [online]. 22.02.2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ohrozeni-prijmovou-chudobou-nebo-socialnim-vyloucenim-eu-28-2017>

STÁT	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EU - celá	23,8	24,3	24,8	24,6	24,4	23,8	23,5	22,4
Belgie	20,8	21	21,6	20,8	21,2	21,1	20,7	20,3
Bulharsko	49,2	49,1	49,3	48	40,1	41,3	40,4	38,9
Česká Republika	14,4	15,3	15,4	14,6	14,8	14	13,3	12,2
Dánsko	18,3	17,6	17,5	18,3	17,9	17,7	16,8	17,2
Estonsko	21,7	23,1	23,4	23,5	26	24,2	24,4	23,4
Finsko	16,9	17,9	17,2	16	17,3	16,8	16,6	15,7
Francie	19,2	19,3	19,1	18,1	18,5	17,7	18,2	17,1
Chorvatsko	31,1	32,6	32,6	29,9	29,3	29,1	27,9	26,4
Irsko	27,3	29,4	30,3	29,9	27,7	26	24,2	22,7
Itálie	25	28,1	29,9	28,5	28,3	28,7	30	28,9
Kypr	24,6	24,6	27,1	27,8	27,4	28,9	27,7	25,2
Litva	34	33,1	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1	29,6
Lotyšsko	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7	30,9	28,5	28,2
Lucembursko	17,1	16,8	18,4	19	19	18,5	19,8	21,5
Maďarsko	29,9	31,5	33,5	34,8	31,8	28,2	20,3	25,6
Malta	21,2	22,1	23,1	24	23,8	22,4	20,1	19,2
Německo	19,7	19,9	19,6	20,3	20,6	20	19,7	19
Nizozemsko	15,1	15,7	15	15,9	16,5	16,4	16,7	17
Polsko	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7	23,4	21,9	19,5
Portugalsko	25,3	24,4	25,3	27,5	27,5	26,6	25,1	23,3
Rakousko	18,9	19,2	18,5	18,8	19,2	18,3	18	18,1
Rumunsko	41,5	40,9	43,2	41,9	40,3	37,4	38,8	35,7
Řecko	27,7	31	34,6	35,7	36	35,7	35,6	34,8
Slovensko	20,6	20,6	20,5	19,8	18,4	18,4	18,1	16,3
Slovinsko	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1
Španělsko	26,1	26,7	27,2	27,3	29,2	28,6	27,9	26,6
Švédsko	17,7	18,5	17,7	18,3	18,2	18,6	18,3	17,7
Velká Británie	23,2	22,7	24,1	24,8	24,1	23,5	22,2	22

Tabulka č. 1 – vývoj počtu osob ohrožených příjmovou chudobou a sociálním vyloučením v letech 2010 až 2017 v % (zdroj: vlastní zpracování dle dat ČSÚ)

Tabulka číslo 1 znázorňuje vývoj procent osob ohrožených sociální exkluzí a chudobou v rámci jednotlivých zemí Evropské unie v letech 2010 až 2017. Pokud porovnááme pouze počáteční rok 2010 s konečným 2017 můžeme vidět, že u většiny států došlo ke snížení počtu ohrožených.

Největší pokles (nad 5 %) zaznamelo Rumusko (5,8 %), Polsko (8,3 %), Lotyšsko (10 %) a Bulharsko (10,3 %). Další státy, které zaznamenaly významný pokles jsou Slovensko (4,3 %) , Maďarsko (4,3 %), Litva(4,4 %), Irsko (4, 6%) či Chorvatsko (4,7 %). Pouze několik států zaznamenalo růst počtu ohrožených, konkrétně Estonsko, Itálie, Kypr, Lucembursko, Nizozemsko, Řecko a Španělsko.

V případě proměn hodnot v celém časovém úseku docházelo u většiny států ke kolísání hodnot. K tomuto kolísání docházelo pravděpodobně v návaznosti na situaci v dané zemi. Pouze u Polska a Slovenska bylo zaznamenáno konstatní klesání hodnoty osob ohrožených sociální exkluzí a chudobou.

4 Sociální politika

Sociální politika je v případě sociálního vyloučení velmi důležitým aspektem. Jedním z hlavních cílů sociální politiky je zajištění kvalitních podmínek života pro jedince. Právě tyto vyhovující podmínky u většiny sociálně vyloučených osob chybí.

Sociální politiku nelze jednoznačně vymezit, jedná se o velmi rozsáhlý pojem, který zastřešuje velký počet sociálních záležitostí.

Potůček rozlišuje sociální politiku jako vědní obor a sociální politiku jako praktickou činnost.⁸⁵ Sociální politika ve smyslu vědního oboru se zabývá zkoumáním sociální politiky jako praktické aktivity. Věnuje se analýze praktické politiky, především vztahům občanů a jejich sociálního života. K tomuto oboru patří mnoho dalších, které se více či méně sociální politiky týkají, jedná se například o historii, sociální psychologii, demografii, sociální statistiku, pojistná statistiku, sociální správu, sociální právo, pracovní právo, právo sociálního zabezpečení či sociální práci.⁸⁶ Sociální politika se jako praktická aktivita zabývá vytvářením vztahů a sociálních podmínek života jedinců. Každý jedinec se v rámci svého života s určitou formou sociální politiky setká, taktéž se každý určitým způsobem podílí na její tvorbě. Hlavním zájmem sociální politiky je řešit sociální a ekonomická ohrožení, předcházet jim a vytvořit příznivé podmínky pro život jedinců i celých skupin.⁸⁷

Dalším rozlišením může být na aktivní (perspektivní) a pasivní (retrospektivní) sociální politiku. Aktivní sociální politika se zabývá ovlivněním a odstraněním příčin sociálních problémů. Hledá řešení, jak těmto problémům předcházet a jak je eliminovat ve společnosti. Naopak pasivní sociální politika řeší pouze zmírnění následků zmíněných sociálních problémů.⁸⁸

Krebs uvádí, že „sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života”⁸⁹ a že „sociální politika v moderní společnosti je její

85 POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 30. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-01-x.

86 POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 33. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-01-x.

87 POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 30-31. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-01-x.

88 Tamtéž

89 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 17. ISBN 80-7357-050-5.

integrální součástí, koncentruje se k rozvoji sociální sféry a hledá odpovědi na zcela specifické otázky, na něž nereagují a neodpovídají ostatní sféry života společnosti".⁹⁰

V případě definování sociální politiky jsou významné její principy. Mezi typické a nejuživnější principy ve spojení se sociální politikou patří princip sociální spravedlnosti, sociální solidarity, subsidiarity a participace.⁹¹

Princip sociální spravedlnosti je základem pro sociální politiku. Spravedlnost je základní mravní a náboženská hodnota, od které se odvíjí vztahy, právní řád, základy státu a mnoho dalšího. V sociálním smyslu jde o pravidla, které určují to, jak budou přerozdělovány příjmy, bohatství, příležitosti a předpoklady mezi jedince či sociální skupiny.⁹²

Základem dalšího principu - sociální solidarity je vzájemná podpora a sounáležitost. Vychází z toho, že člověk je bytost společenská, je závislá na druhých a na společnosti celkově. Hlavní myšlenkou principu solidarity je spolupráce mezi lidmi. Solidarita může mít mnoho forem. Například solidarita mezinárodní zastřešuje aktivity světových organizací – ES, WHO a podobně. Solidaritu celostátní vytváří stát pomocí spoluúčasti na rozvoji vzdělání, kultury, pomoc rodinám, sociálně slabým a nemohoucím občanům a podobně. V menším, ale stejně důležitém rozsahu jde poté o solidaritu místní či solidaritu jedinců a rodin.⁹³

Dle principu subsidiarity je na člověka nahlíženo jako na individuální jednotku s vůlí, schopnostmi, dispozicemi, které by měly být společností chráněny a které by měl využívat právě k svému prospěchu a využít co nejvíce vlastních sil k zajištění svého sociálního bezpečí. V praxi jde o to, aby jedinec nespoléhal na pomoc od ostatních či přímo státu. Nejdříve by měl pomoci sám sobě. Pokud je to nemožné, musí mu pomoci rodina. Až v případě, že není pomoc schopna poskytnout rodina, je možné se dovolat pomoci u vyšších společenství, v poslední řadě u státu.⁹⁴

---

90 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 19. ISBN 80-7357-050-5.

91 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 28. ISBN 80-7357-050-5.

92 Tamtéž

93 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 32-34. ISBN 80-7357-050-5.

94 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 34-35. ISBN 80-7357-050-5.

Posledním ze základních principů je participace. Životy jedinců jsou ovlivňovány mnoha rozhodnutími a pravidly. Podstata principu participace je to, že jedinec by měl mít možnost podílet se na rozhodování, přijímání a realizaci právě těch skutečností, které jeho život ovlivňují. V případě, že je jedincům dána taková možnost, je nutné, aby byli v dané problematice dobře informovaní, znali vlastní práva a byli dostatečně zodpovědní za své sociální jednání a rozhodování.⁹⁵

4.1 Cíle sociální politiky

Krebs vymezil cíle sociální politiky jako „*normativní vymezení chtěné budoucnosti, tj. budoucí podoby a charakteru sociální politiky.*“⁹⁶

Hlavní a základní cíl sociální politiky je zabránit a předcházet vzniku sociálních a ekonomických ohrožení, které mohou jedince či skupiny v rámci života potkat a též vytvořit vhodné životní podmínky pro rozvoj jedinců a skupin.⁹⁷

Aby cíle vymezovaly to, co je žádoucí, měly by sledovat společenský vývoj a respektovat ho, zobrazovat to, jak by se měla sociální politika do budoucna vyvíjet a měly by být konkretizovány tak, aby odpovídaly určitým sociálním problémům či situacím.⁹⁸

Každý subjekt má svoji sociální politiku, kterou prosazuje vůči cílovým subjektům. Tuto politiku si vytváří na základě potřeb a cílů jako takových. Cíl je v podstatě uplatnění zájmu subjektu. V průběhu času se cíle mění a vyvíjejí, například kvůli změnám v ekonomice či sociálnímu prostředí. Právě kvůli závislosti cílů na situaci a prostředí jsou v určité době cíle různých subjektů shodné či minimálně podobné. Na základě této shody jsou poté formulovány obecné cíle sociální politiky státu.⁹⁹

Na základě povahy cílů můžeme rozlišit dva typy sociální politiky – systémovou a instrumentální. Systémová sociální politika je taková, ve které je dosažení dílčích cílů primárním cílem. Instrumentální sociální politika se snaží o dosažení dílčích cílů z důvodu, že to je prostředkem k profitu v jiné než sociální

---

95 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 36. ISBN 80-7357-050-5.

96 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 37. ISBN 80-7357-050-5.

97 POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 30. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-01-x.

98 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 37. ISBN 80-7357-050-5.

99 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 138. ISBN 978-80-7367-680-3.

oblasti. Příkladem instrumentální politiky je činnost politických stran a jejich sociální program.¹⁰⁰

Cíle jako takové můžeme dělit na:¹⁰¹

- dlouhodobé – vize, strategie, koncepce (Strategie Evropa 2020)
- střednědobé - programy (sociální program politické strany)
- krátkodobé – plány a projekty (projekty ESF)

Mezi hlavní a nejčastější cíle sociální politiky se řadí zdokonalování životních podmínek lidí, rozvoj osobnosti člověka, vytvoření důstojných podmínek života či zajištění rovných příležitostí všem. Již konkretizované cíle mohou být například zajištění rovného přístupu ke vzdělání či pracovním příležitostem, zvýšení zaměstnanosti, zkvalitnění podmínek bydlení, garance dostatečného životního příjmu a podobně.¹⁰²

4.2 Modely sociální politiky

Pro rozlišení různých modelů sociální politiky je podstatné to, jakou roli mají jednotlivé subjekty. Nejdůležitějším ukazatelem je role státu a to, jak a jakou formou se prakticky podílí na sociální politice. Nejčastěji je využíváno rozdělení do tří modelů, které uvedl Richard H. Titmuss v díle *Social Policy: An Introduction*. Toto rozdělení je využíváno i v literatuře o sociální politice zemí OECD. Jedná se o model redistributivní, výkonový a reziduální.¹⁰³

Redistributivní model se vyznačuje tím, že jeho základem je vnímání sociálních potřeb osob jako sociálních práv. Může být též označen jako univerzalistický s dominantní rolí státu či jako občanský. Je zaměřen na celou populaci a univerzální poskytování dávek. Právě při poskytování dávek není hleděno na to, zda má jedinec možnosti své sociální potřeby uspokojit svépomocí. I z toho je patrné, že se jedná o velmi ekonomicky náročný model a je nutná rozsáhlá redistribuce. Jak již bylo uvedeno, role státu je velmi významná. Stát si pod svou působnost vztahuje velkou část sociální politiky a utlumuje, v některých případech i ruší, činnost nestátních subjektů. Tento model je častý ve

---

100 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 137-138. ISBN 978-80-7367-680-3.

101 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 143. ISBN 978-80-7367-680-3.

102 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 37. ISBN 80-7357-050-5.

103 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 51. ISBN 80-7357-050-5.

Skandinávských zemích, Nizozemí i některých zemích západní Evropy.¹⁰⁴

Další model, výkonový, často označovaný jako korporativní se vyznačuje tím, že počítá s uspokojováním sociálních potřeb primárně díky výkonu a produktivitě. Podstatnými prvky jsou součinnost občanů a povinné sociální pojištění. Na velké části financování se podílí pojistné fondy. I z tohoto důvodu je potřeba redistribuce proti redistributivnímu modelu výrazně nižší. Stát zaručuje občanům pokrytí pouze základních společensky uznaných minim a podporuje činnost nestátních subjektů. Příkladem tohoto modelu může být z velké části politika Rakouska, Francie či Spolková republika Německo.¹⁰⁵

Reziduální model vychází z filozofického směru *laissez faire*, v překladu nechte činit. Základní myšlenkou tohoto modelu je odpovědnost jedince za uspokojování jeho sociálních potřeb. Základem není primárně stát, ale trh a rodina. V případě, že dojde k selhání všech ostatních subjektů, přistupuje k problému stát a jeho sociální politika. A i v případě, že k tomu dojde, je odpovědnost státu minimální a poskytované dávky jsou nízké, navíc podmíněny příjmy. Redistribuce je zde velmi nízká proti ostatním modelům a funkce státu jakožto pečovatele je velmi utlumena. Tento model je možné pozorovat například v USA či Japonsku.

Tyto modely určují pouze rozdělení podstatných znaků. V praxi ale není v jednotlivých státech zastoupen pouze jeden model sociální politiky se všemi svými znaky. Ve většině případů jde o kombinaci znaků všech tří modelů. Některé znaky jsou výraznější a tím vzniká teoretické přiklonění se k určitému modelu s prvky modelů ostatních.¹⁰⁶

4.3 Objekty, subjekty a předmět

Mezi objekty sociální politiky řadíme všechny, jimž je sociální politika určena, tudíž i ti, kteří jsou příjemci sociopolitických opatření. Jako objekt nemůžeme označit všechny, kdo žijí na určitém území, ale pouze ty, pro které je sociální politika určena a kteří z ní mají určitý prospěch, konkrétně jednotlivci, rodiny, nebo skupiny osob, které se označují jako cílové skupiny.¹⁰⁷

104 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 51. ISBN 80-7357-050-5.

105 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 52. ISBN 80-7357-050-5.

106 Tamtéž

107 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 130. ISBN 978-80-7367-680-3.

V praxi jsou určitá opatření určena pro všechny, například právo na vzdělání, jiná pouze pro jedince či určitou sociální skupinu, například pro handicapované.

Objekty sociální politiky můžeme rozdělit dle různých kritérií, například věku, pohlaví, vzdělání atd. Toto rozdělení poté určuje charakter a účel opatření, které je pro danou skupinu využito. Přestože by měla sociální politika řešit problematiku v rámci celé společnosti, je nutné zaměření především na jedince, který je právě základem společnosti jako takové.¹⁰⁸

Rozdíl můžeme spatřit v případě veřejné a soukromé sociální politiky. V sociální politice veřejné se za objekt považuje každý, kdo je jejím uživatelem, ti které sociální politika chrání, podporuje, ale i omezuje. Jsou určeni zákonem nebo úředním výrokem a smí činit pouze to, co je jim dovoleno zákonem a zákonem stanoveným způsobem. Naopak objekt soukromé sociální politiky je ten, kdo se pro to rozhodl a smluvně zavázal na základě vlastní vůle. Jak ve veřejné, tak v soukromé sociální politice má objekt možnost rozhodnout o tom, zda službu přijme. Výhodou v případě soukromého sektoru je možnost vyjednávání o podmínkách smlouvy.¹⁰⁹

Objekt může být ze strany subjektů sociální politiky chráněn před sociálními riziky, opečováván a rehabilitován. V rámci ochrany jde o vytváření regulací a stanovování pravidel. Předmětem jsou lidská práva, která jsou chráněna před omezením od ostatních, jelikož platí zásada „*práva jedněch končí tam, kde začínají práva druhých.*“ V případě rehabilitace hovoříme o pomoci při navrácení jedince do plnohodnotného života. Jedná se hlavně o pomoc v oblasti sociální či profesní. V tomto případě je žádoucí spoluúčast jedince, který by měl být ze strany subjektů pouze podporován.¹¹⁰

Jako subjekt sociální politiky můžeme označit toho, kdo je jejím nositelem a určitým způsobem působí na objekty v sociálněpolitické sféře.

Tomeš uvádí dělení subjektů na soukromoprávní a veřejnoprávní. Za veřejnoprávní subjekty se považují ústřední orgány, vláda, ministerstva, finanční úřady či úřady práce a samosprávné korporace regionální (kraje a obce), samosprávné korporace oborové (veřejné pojišťovny a fondy) a zájmové (lékařská komora). Subjekty soukromoprávní jsou právnické osoby a fyzické osoby při

108 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 48. ISBN 80-7357-050-5.

109 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 131. ISBN 978-80-7367-680-3.

110 Tamtéž

splnění určitých podmínek. Mohou být ziskové (s.r.o) či neziskové (o.p.s). Dále to mohou být občanská sdružení, nadace, či fondy. ¹¹¹

Za prakticky nejvýznamnější subjekt se považuje stát, který určuje celý systém a ráz sociální politiky. V současné době roste též význam nadnárodních institucí, které se snaží o vytvoření mezinárodně využívaných právních instrumentů. Jako subjekty sociální politiky můžeme tedy označit: ¹¹²

- **stát a jeho orgány** - významný je parlament, který vytváří a schvaluje legislativní opatření, která ovlivňují sociální politiku státu i nestátních subjektů. Vláda a další orgány provádí konkrétní sociální politiku. Ostatní orgány mohou mít celostátní působnost, ale i působnost regionální.
- **zaměstnavatelé a firmy** – provádí opatření určená státem a jeho orgány a poskytují svým zaměstnancům tzv. firemní sociální služby či firemní sociální politiku.
- **zaměstnavatelské, zaměstnanecké a odborové orgány** – jedná se o různé profesní komory, svazy a podobně.
- **regiony, místní komunity, obce, jejich orgány a instituce, občanské organizace a iniciativy** – jedná se o dobročinné organizace, charitativní instituce a podobně.
- **círky** – velmi se podílí ve sféře zdraví, výchovy, vzdělávání či charity.
- **občané, rodiny, domácnosti** – v tomto případě se jedná o koncept vzájemné pomoci.

Z tohoto výčtu je možné určit, že subjektem sociální politiky může být každý, kdo má zájem, schopnost a prostředky k působení v rámci určité sociální činnosti. Předmětem sociální politiky je to, čím se subjekty zabývají, tudíž to, co vykonávají pro objekt, co mu poskytují, ale i to, před čím objekt chrání. ¹¹³

---

111 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 102. ISBN 978-80-7367-680-3.

112 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 48-50. ISBN 80-7357-050-5.

113 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 130. ISBN 978-80-7367-680-3.

4.4 Funkce

Funkce je v podstatě schopnost sociální politiky dosáhnout cíle, či cílů, které si stanovila. Plnění funkcí by mělo mít za výsledek určitý pozitivní efekt na straně objektu sociální politiky. Jednotlivé funkce sociální politiky mezi sebou souvisí, měly by působit souborně na různé skupiny objektů s různým postavením. Funkce a též nástroje by měly být voleny na základě konkrétní problematiky, která se týká konkrétního jedince či skupiny. Celkově ale nepůsobí pouze cíleně, ale mají i určitý globální vliv, kdy ovlivňují celou společnost.¹¹⁴

Na funkce je nutné pohlížet jako na něco, co se vyvíjelo postupem času a též na základě situace v určité zemi. Některé funkce vznikaly dříve a jsou považovány za funkce prvotní či základní. Jedná se například o funkci ochrannou nebo funkci rozdělovací. Další funkce jsou považovány za odvozené od základních, vyvinuté na základě potřeb státu a konkrétní společnosti.¹¹⁵

Rozdělení funkcí sociální politiky není ustálené, v literatuře se můžeme setkat s různými pohledy na systém funkcí a též na funkce odvozené. Nejčastěji zminovanými jsou funkce ochranná, rozdělovací a přerozdělovací, homogenizační, stimulační a preventivní.¹¹⁶

Ochranná funkce slouží k řešení sociálních událostí, které již vznikly. Tato funkce je nejstarší, základní. Je základním prvkem každé sociální politiky. Jedná se o případy, kdy dochází k znevýhodnění jedince či rodiny na úkor jeho ekonomického či sociálního života. Výsledek, který by měla přinést ochranná funkce, je utlumení či naprosté odstranění důsledků nežádoucích sociálních událostí, například nezaměstnanost, stáří, nemoc a podobně.¹¹⁷

Rozdělovací a přerozdělovací funkce, jinak nazývaná redistribuční je v podstatě nejdůležitější funkcí a také tou nejsložitější. Určuje, jaký je podíl jednotlivců na ekonomické činnosti a společenském bohatství. V praxi jde v podstatě o to co, jak, komu, za co a podle jakých kritérií rozdělovat. Tato funkce má dva důležité aspekty. Prvním je rozdělování příjmů, mezd a důchodů. Druhý aspekt, neméně důležitý je rozdělování životních šancí a příležitostí. Nejde tedy jen o rozdělování ekonomických statků, ale i o začlenění jedinců do společnosti

---

114 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 54. ISBN 80-7357-050-5.

115 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 55. ISBN 80-7357-050-5.

116 Tamtéž

117 Tamtéž

pomocí rozdělování prostředků, podmínek a předpokladů, které mohou zdokonalit jejich osobní život a rozvoj. Důležitá je též přerozdělovací funkce, jejíž podstatou je změna a přerozdělení toho, co bylo prvotně rozděleno špatně či nespravedlivě. Přerozdělování se provádí většinou prostřednictvím daní a transferů. Výsledkem přerozdělování by měla být nižší nerovnost než při rozdělování prvotním.¹¹⁸

Další funkcí je homogenizační, která se řadí mezi funkce odvozené od těch základních. Je úzce propojená s funkcí redistribuční, jelikož by se pomocí ní mělo docílit rovnosti v rámci uspokojování životních potřeb. Nejde o vyrovnání životních podmínek, ale o vyrovnání šancí na vzdělání, práci, zdraví a podobně, přičemž se stále hledí na schopnosti a předpoklady jedince, jelikož musí být zachovány základní a přirozené rozdíly mezi lidmi. Nejčastějším projevem homogenizační funkce je vyrovnání příjmů jedince tak, aby mohl uspokojovat své základní životní potřeby stejně jako ostatní.¹¹⁹

Stimulační funkce, často nazývaná též funkce produktivity, má za úkol podporovat a vyvolávat takové sociální jednání jednotlivců a skupin, které je žádoucí a to v rámci ekonomické sféry i mimo ni. Výsledkem stimulační funkce by měl být žádoucí a zamýšlený vývoj sociálních a ekonomických procesů, vztahů a jevů. Je prováděn na základě určitých opatření, které pozitivně stimulují výkonnost a produktivitu. Tímto stimulováním společně s garantováním sociálních jistot dochází i ke stabilizaci společnosti.¹²⁰

V rámci preventivní funkce dochází ke snaze předcházet škodám na životě, zdraví a též negativním sociálním situacím jako je chudoba, sociální vyloučení a podobně. Žádoucím výsledkem je zabránění již vzniku těchto sociálních situací. V rámci preventivní funkce jsou využívána opatření, která odstraňují příčiny negativních situací. Ačkoliv se jedná o odvozenou funkci, v dnešní době velmi nabírá na důležitosti. Moderní sociální politika se zaměřuje na poučování a poradenství v mnoha oblastech sociálního života.¹²¹

---

118 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 56-59. ISBN 80-7357-050-5.

119 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 60. ISBN 80-7357-050-5.

120 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 60-61. ISBN 80-7357-050-5.

121 Tamtéž

4.5 Nástroje

Nástroje, které jsou využívány v rámci sociální politiky jsou určitá opatření, díky nimž subjekty dosahují stanovených cílů sociální politiky a provádí její obsah. Těmito prostředky subjekty působí na objekty či na jiné subjekty.¹²²

Používané nástroje se v průběhu času mění, vyvíjí a zlepšují společně s vývojem sociální politiky. Momentálně je nejžádanější to, aby nástroje řešily jednotlivé konkrétní sociální problémy jednotlivců či skupin, primárně z důvodu toho, aby byla snížena možnost zneužitelnosti poskytovaných výhod.¹²³

Jak již bylo zmíněno, nástroje sociální politiky jsou využívány k realizaci sociálněpolitických záměrů. Obecné prostředky, které slouží právě k této realizaci, jsou:¹²⁴

- regulace – příkaz, aby jedinec konal, či něco strpěl nebo zákaz, aby se zdržel určité činnosti
- konání – peněžním či věcným plněním, nebo poskytnutím služby
- kontraktace – smluvní závazek s jiným subjektem či objektem aby se zdržel činnosti, aby něco konal, či strpěl
- nátlak – fyzický či politický, sloužící k vnucení určitých sociálních zájmů

Na soubor nástrojů sociální politiky není sjednocený názor. Nástroje jsou různé a velmi rozmanité, jedinou podmínkou je, že musí dodržovat základní principy sociální politiky, a sloužit k naplňování cílů a funkcí. Autoři uvádí mnoho rozdělení nástrojů.¹²⁵

Potůček uvádí jako základní nástroje právo, ekonomické nástroje, sociální programy, nátlakové akce, hromadné sdělovací prostředky, organizační struktury a u nás málo využívané veřejné slyšení.¹²⁶

Dalším autorem, který se věnuje nástrojům sociální politiky je Krebs, který mezi nástroje řadí právní a ekonomické nástroje, sociální dokumenty, nátlakové

---

122 TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: Sociopress, 1996, s. 141. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-902260-0-0.

123 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 62. ISBN 80-7357-050-5.

124 TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: Sociopress, 1996, s. 141. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-902260-0-0.

125 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 62. ISBN 80-7357-050-5.

126 POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 51-54. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-01-x.

akce, sociální doktrínu, program sociální politiky, kolektivní vyjednávání, kolektivní smlouvy a konkrétní aplikační nástroje.¹²⁷

Tomeš popisuje jako nástroje regulaci, sociální prevenci, dávky, služby, kontraktaci a nátlak. Pro potřeby této práce využiji právě rozdělení nástrojů dle Tomeše, s přihlédnutím k zajímavým nástrojům dle jiných autorů.¹²⁸

Prvním zmiňovaným nástrojem je regulace. Její podstatou je to, že subjekty státní politiky nutí jiné subjekty k tomu, aby něco daly (pojistné zaměstnanců), něco konaly (závodní stravování), něčeho se zdržely (bezpečnost práce) či něco strpěly (nemoc zaměstnance).¹²⁹ Regulace je nejstarším a jedním z nejdůležitějších nástrojů sociální politiky. Subjektem, který tento nástroj využívá, je stát a to pomocí právních předpisů – Ústavou, zákonem, nařízením, vyhláškou či mezinárodní smlouvou. Regulace nemusí působit pouze na jednotlivce, ale i na celou sociální skupinu. Vztahy, které jsou regulovány a zasahují do oblasti sociální politiky jsou nejčastěji mezi zaměstnavateli a zaměstnanci, mezi obyvateli daného státu a vztahy v rámci ochrany dětí. Regulace konkrétně využívá několik prostředků. Prvním jsou zákazy, kterými se stát snaží zajistit ochranu, zdraví a bezpečnost. Může se jednat například o regulaci pracovní doby nebo i zákaz manipulace s chemikáliemi a podobně. Na druhé straně stojí příkazy, které ve většině případů regulují soukromé subjekty. Může se jednat například o placení daní, poskytování dovolené, organizaci vzdělávání zaměstnanců. Další konkrétní prostředek nepůsobí proti soukromým subjektům, ale vůči občanům. Jedná se o přidělení, přiznání či povolení. Konkrétními příklady může být přidělení obecního bytu, přiznání dávky či vydání licence. Poslední formou regulace je sociální policie. Jedná se o dohled, aby provedením práv jednoho nebyly porušeny a dotčeny práva druhých.¹³⁰

Dalším nástrojem je sociální prevence, jejíž podstatou je preventivní ochrana jedinců před vznikem sociálních událostí. Oblastí, do kterých zasahuje sociální prevence je několik. První je ochrana zdraví obyvatelstva, která zahrnuje

---

127 KREBS, Vojtěch a KOLEKTIV. *Sociální politika*. 3. Praha: Codex Bohemia, 2005, s. 62-67. ISBN 80-7357-050-5.

128 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 333-351. ISBN 978-80-7367-680-3.

129 TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: Sociopress, 1996, s. 142. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-902260-0-0.

130 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 333-335. ISBN 978-80-7367-680-3.

jak příkazy a zákazy, tak služby, kterým jedinec musí využívat a to na náklady státu. Další je ochrana bezpečnosti a zdraví při práci, kdy náklady nese sám zaměstnavatel, částečně stát a porušení regulace se v tomto případě stíhá. Dále se jedná o ochranu před diskriminací, ochranu před ohrožením trestnou činností a sociálněprávní ochrana dětí a mládeže, která je jak sociální prevencí, tak sociální službou.¹³¹

Dávky jsou v současnosti hojně využívaným nástrojem sociální politiky a též nejjednodušejí zneužitelným nástrojem. Dávku je možné definovat jako převod majetku od jednoho ve prospěch jinému. Může se jednat jak o dávky peněžní, tak o dávky věcné.¹³²

Peněžitá dávka je finanční obnos, který má určitá specifika. Může být poskytnuta tomu, kdo na ní má nárok, komu byla přiznána úředním výrokem či komu byla poskytnuta ve formě daru. Ačkoliv je nejčastějším typem dávka nenávratná, existují i návratné dávky ve formě půjček (studentská půjčka). Též se rozlišují dávky jednorázové (porodné) a dávky opakované, které se v určitém časovém úseku (měsíc, rok) opakují, dokud jedinec nepřestane splňovat podmínky při kterých mu dávka přísluší¹³³

Ačkoliv jsou peněžní dávky poskytovány nejčastěji, můžeme se v určitých případech setkat s dávkami věcnými. Jedná se o případy, kdy je možnost, že by peněžitá dávka nebyla využita k tomu, k čemu byla určena například v případě alkoholiků a podobně. Dalšími případy, kdy se poskytují věcné dávky jsou situace, kdy není možné peníze využít k potřebnému účelu (nedostupnost na trhu) a situace, kdy věc plní účel lépe než finance (potravin v době nedostatku). Stejně jako peněžitá dávka, i ta věcná může být jednorázová (výbava pro novorozence) či opakovaná (doprava zdarma).¹³⁴

Dalším nástrojem jsou sociální služby, které jsou v posledních letech využívány čím dál tím více. Jedná se o určité činnosti, které mají za cíl pomoci jedinci nácházejícímu se v situaci, kterou není schopen řešit sám. Ve většině

---

131 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 335-338. ISBN 978-80-7367-680-3.

132 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 338. ISBN 978-80-7367-680-3.

133 TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: Sociopress, 1996, s. 142. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-902260-0-0.

134 TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: Sociopress, 1996, s. 144. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-902260-0-0.

případů se jedná o poskytování rad či konkrétních služeb, které jsou velmi rozmanité a to hlavně z důvodu, že reagují na konkrétní potřeby konkrétních osob na konkrétním místě. Podle naléhavosti můžeme služby rozdělit na:¹³⁵

- informační – odborné poradenství v určitém problému, které má za cíl vést jedince k řešení svépomocí
- intervenující – jedná se o první pomoc, která zasahuje okamžitě při vzniku potřeby
- podporující – kompenzují ztráty a nevýhody způsobené určitou sociální situací jedince
- pečovatelské – zabývají se pomocí v případech, kdy sociální potřeba nelze odstranit či jde odstranit pouze velmi těžko

Přehlednější členění je dle povahy činnosti, která je vykonávána k řešení konkrétního problému:¹³⁶

- sociálně-právní ochrana – zaměřena na ochranu práv člověka v sociální oblasti
- sociální poradenství – poradenství osobám v tíživé sociální situaci, které by mělo vést k řešení jejich problémů či poradenství jakožto prevence sociálních problémů
- pomoc a podpora v krizi – pomoc a podpora jedince okamžitě při vzniku problému (krize), jedná se nejčastěji o linky důvěry, krizová centra
- asistenční a terénní služby – služby poskytované v místě bydliště či výskytu jedince
- ambulantní služby – poskytují pomoc či poradenství v místě pro to určené a vybavené
- pobytové služby – poskytují pomoc v lůžkových zařízeních, jsou většinou dlouhodobého charakteru

Posledním uváděným nástrojem je nátlak. Podstatou nátlaku je donucení státu ale i nestátních subjektů ze strany jiných subjektů k tomu, aby braly v úvahu jejich zájmy. Konkrétně se k tomu využívají petice, tisk, demonstrace, stávky a podobné nátlakové akce.¹³⁷

---

135 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 342-343. ISBN 978-80-7367-680-3.

136 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 344-350. ISBN 978-80-7367-680-3.

137 TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek*

Podstatné v případě nástrojů je to, jaký nástroj má být aplikovaný na určitou sociální situaci. Při volbě využívaného nástroje je důležité především to, čeho má být dosaženo, kdo je objektem využití nástroje a zda bude použit cíleně či plošně.¹³⁸

4.6 Financování

Jako financování sociální politiky lze označit získávání zdrojů pro pokrytí výdajů na činnosti sociální ochrany (dávky, služby, správní náklady). Tudíž cílem je, aby bylo financování úspěšné, aby byly zajištěny dostatečné zdroje pro adekvátní fungování sociální ochrany.¹³⁹

Existuje několik metod či technik, které jsou využívány při financování sociální politiky. Jedná se o rozpočtovou techniku, fondovou techniku, smíšené financování, virtuální kapitalizaci a účetní rezervu.¹⁴⁰

Podstatou rozpočtové techniky je průběžné financování, kdy se výdaje pokrývají ze zdrojů vybraných přímo v daném období. Základem této techniky je rozpočet, který vyrovnává příjmy a výdaje pro dané období a nesmí být deficitní. Pro to, aby nebyl rozpočet ztrátový, musí být řádně připraven, musí být dosaženo předpokládaných příjmů a náklady nesmí překročit předpokládanou výši.

Fondová technika je založena na kapitálové rezervě, díky které by mělo být možné kdykoliv pokrýt náklady nejen očekávané, ale i ty náhle vzniklé. Kapitál je možné investovat a výnosy z těchto investic využít například ke zlepšování systému.¹⁴¹

Smíšené financování se využívá například v Latinské Americe či Asii. Vhodné je převážně pro státy, které mají problémy s financováním sociálního systému. V praxi jde o to, že základní soustava financování je doplněna povinným pojištěním u soukromých pojišťoven financovaným kapitalizací příspěvků.¹⁴²

---

přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Praha: Sociopress, 1996, s. 151. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-902260-0-0.

138 TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Praha: Sociopress, 1996, s. 141. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-902260-0-0.*

139 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál, 2010, s. 355. ISBN 978-80-7367-680-3.*

140 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál, 2010, s. 360. ISBN 978-80-7367-680-3.*

141 TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Praha: Sociopress, 1996, s. 152. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-902260-0-0.*

142 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál, 2010, s. 362. ISBN 978-80-7367-680-3.*

Virtuální kapitalizace, jinak nazývaná metoda NDC (national defined contribution) je založena na virtuálních účtech pojištěnců u fondů, na které se každý měsíc zapisují vklady. Nezapíše se přímo finanční částka, ale index podílu na hrubém domácím produktu na obyvatele.

Účetní rezerva funguje ve vztahu zaměstnavatel zaměstnanec. Na základě dohody si zaměstnanec ukládá část mzdy u zaměstnavatele a výslednou částku dostane po ukončení pracovního poměru. Je to rizikové, v případě bankrotu přijde zaměstnanec o veškeré své úspory.¹⁴³

Konkrétně se na financování sociální politiky podílí stát, samospráva (obce, regiony), zaměstnavatelé, sponzoři i občané. Stát se podílí na financování z přímých i nepřímých daní a z dalších veřejných příjmů a majetku. Samospráva má prostředky na financování sociálněpolitických činností díky převodům ze státního rozpočtu, výběru poplatků (místní poplatky atd.), též z vlastní činnosti a z darů od sponzorů a obyvatel. Zaměstnavatelé se podílejí na financování na základě přispívání na pojištění zaměstnanců. Též mají povinnosti pokrýt určitou sociální ochranu nařízenou státem a často poskytují další sociální výhody pro své zaměstnance. Sponzorské dary velmi přispívají k financování sociálních činností v rámci nadací, občanských sdružení i obcí. Finance jsou v této oblasti nejčastěji získávány prostřednictvím veřejných sbírek či grantů. Občané se podílejí na financování sociálních záležitostí povinnými příspěvky, které mají v budoucnu zajistit jejich sociální zabezpečení. Též může jít o dobrovolné ukládání prostředků pro případ vysokých nákladů zdravotní péče či na stáří.¹⁴⁴

---

143 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 364. ISBN 978-80-7367-680-3.

144 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 356-359. ISBN 978-80-7367-680-3.

5 Sociální začleňování

Sociální začleňování, jinak sociální inkluze je proces, díky kterému by měly být všem, kdo jsou ohroženi chudobou a sociálním vyloučením zajištěny zdroje a možnost participovat na sociálním, ekonomickém a kulturním životě a též by jim měl zajistit důstojnou životní úroveň. Dle Giddense je důležitá též inkluze v občanské sféře, ve které jde o občanská práva a povinnosti jedince.¹⁴⁵

Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů je sociální začleňování:

§ 3

Vymezení některých pojmů

e) proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za vhodný.¹⁴⁶

Sociální začleňování má jeden komplexní cíl a to zabránit sociálnímu vyloučení a bojovat s chudobou. Další obecné cíle inkluze jsou:¹⁴⁷

- zajištění účasti v zaměstnání
- rovný přístup ke zdrojům, právům, zboží a službám
- pomoc nejvíce ohroženým jedincům
- zapojení všech aktérů

V praxi jde v rámci inkluze o umožnění zapojit se do společnosti a pracovního života všem, i jedincům, kteří jsou znevýhodněni a ohroženi extrémně či se zapojit nechtějí.

Konkrétní opatření, která napomáhají k dosažení cílů inkluze jsou například:¹⁴⁸

---

145 MAREŠ, Petr. Sociální exkluze a inkluze. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2004, s. 23. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-3455-6.

146 § 3 písmeno e) zákona č. 108/2006 sb., o sociálních službách

147 Sociální začleňování. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/9078>

148 Employment, Social Affairs & Inclusion. *European Commission* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1059&langId=en>

- podpora příjmů a pomoc při získávání zaměstnání – dávky, pracovní výhody
- inkluzivní trhy práce – snadnější přístup k práci, eliminace odrazujících faktorů
- přístup ke kvalitním službám

Při sociálním začleňování je nutné dodržovat určité principy, aby nedošlo k negativním dopadům na vyloučeného jedince či na jiné osoby. Jedná se o principy: ¹⁴⁹

Princip kontextu

Aplikuje se v případě začleňování vyloučené oblasti v rámci obce. Proces začleňování musí v tomto případě probíhat s ohledem na zájem všech obyvatel obce a v kontextu obce jako celku.

Princip sdílení dobrých praxí

Podstatou principu sdílení dobrých praxí je spolupráce a přebírání znalostí od expertů. Proces inkluze nelze vykonat efektivně bez znalostí.

Princip spolupráce

Princip spolupráce pojednává o síti aktérů procesu inkluze. Za nutnou je v rámci tohoto principu považována spolupráce mezi aktéry a společné plánování činností

Princip participace

Tento princip je z mnoha hledisek jedním z nejzásadnějších, jelikož při jeho zanedbání dochází k negativním výsledkům a nezdaru procesu inkluze. V praxi jde o to, že aktéři procesu inkluze musí zapojit sociálně vyloučeného jedince do vytváření cílů a zájmů, kterých má být dosaženo.

Princip přijetí odpovědnosti

Přijetí odpovědnosti se netýká jedinců zasažených sociální exkluzí, ale naopak aktérů a samosprávy. Pro fungování inkluze je nutné přijetí odpovědnosti ze strany samosprávy a vytvoření vhodných podmínek pro činnosti s inkluzí spojené.

Princip individuality

Každý člověk je jiný, tudíž je nutné se v rámci inkluze zaměřit na potřeby jedince.

---

149 ŠVEC. Příručka pro sociální integraci. In: *Agentura pro sociální začleňování* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>

Princip prevence

Je velmi snadné se dostat do stavu sociálního vyloučení, naopak proces sociálního začlenění je velmi složitý. Právě proto by měla prvně fungovat prevence sociálního vyloučení.

Princip mobility

Konečným výsledkem procesu sociální inkluze by mělo být plné začlenění jedince do společnosti, tudíž i jeho mobilita v rámci lokalit, obcí, ale i pracovních míst.

V rámci procesu sociální inkluze je velmi významným aktérem Agentura pro sociální začleňování. Jedná se o nástroj Vlády ČR, který slouží jako pomoc a podpora pro obce v rámci procesu sociální inkluze a integrace. Organizační zařazení a název je Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách, Úřad vlády ČR. Pomáhá spojovat subjekty na místní úrovni tak, aby efektivně spolupracovaly. Též propojuje veřejnou správu a neziskový sektor. Primárně se zabývá:¹⁵⁰

- zajištěním služeb na podporu vzdělání, zaměstnanosti, sociálních služeb a sociálního bydlení a zajištění infrastruktury pro tyto služby
- čerpáním prostředků z evropských strukturálních fondů, státního rozpočtu, krajských dotačních programů a dalších zdrojů
- komunikací s ústředními orgány státní správy

5.1 Strategie sociálního začleňování v České republice

Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020 byla přijatá usnesením Vlády ČR č. 24 dne 8. ledna 2014. Jedná se o národní rámcový dokument, který se zabývá oblastí sociálního začleňování a boje s chudobou.¹⁵¹ Za základ Strategie je možné považovat „Dlouhodobé vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování“ z roku 2012. Narozdíl od těchto vizí zastřešuje Strategie širší oblast sociálních záležitostí.¹⁵²

Ve Strategii najdeme popis a rozpracování nejdůležitějších témat z oblasti sociálního začleňování, čerpání veřejných rozpočtů ČR či využívání zdrojů z

---

150 ŠVEC. Příručka pro sociální integraci. In: *Agentura pro sociální začleňování* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>

151 Strategické a koncepční materiály. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/33885>

152 *Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020* [online]. Praha, 2014, s. 3 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

Evropských strukturálních a investičních fondů. Dále jsou ve Strategii popsány činnosti a opatření, které mohou mít či mají vliv na sociální začleňování a též přehled materiálů a zdrojů využívaných v rámci této oblasti.

Primárním cílem Strategie je pomoc při dosahování národního cíle v oblasti snížení chudoby a sociálního vyloučení. K těmto cílům je Česká republika vázána na základě strategie Evropa 2020. Pokroky v rámci dosahování tohoto cíle jsou sledovány v Národním programu reforem České republiky, který obsahuje cíl Vlády ČR při naplňování cílů strategie 2020 a též činnosti, kterým je nutné se věnovat prioritně.¹⁵³ Další obecné cíle, které si Strategie klade jsou:¹⁵⁴

- udávání směru řešení sociálního vyloučení
- prosazování společenských hodnot vztahujících se k sociálnímu vyloučení
- upozornění na nedostatky při řešení sociálního vyloučení
- šíření mainstreamingu sociálního začleňování¹⁵⁵
- vytvoření fungující politiky s cílem oslabení a zpomalení procesu sociálního vyloučení

K řešení sociálního vyloučení by měla být dle této Strategie využívána především sociální práce. Právě proto Strategie obsahuje opatření pro rozvoj sociální práce. Dále zde můžeme najít opatření týkající se přístupu k zaměstnání, službám, vzdělání, bydlení či ke zdravotní péči.¹⁵⁶

To, jak jsou plněny cíle, jak jsou prováděna uvedená opatření a zda jsou činnosti prováděné v rámci dosahování cílů účinné sleduje Komise pro sociální začleňování. Byla zřízena ministrem práce a sociálních věcí již v roce 2003, tehdy pod názvem Komise pro přípravu Společného memoranda o sociálním začleňování a Národního akčního plánu sociálního začleňování. V roce 2008 došlo ke změně na název současný a Komise se stala stálým poradním, iniciativním a koordinačním orgánem ministra práce a sociálních věcí v oblasti sociální politiky se zaměřením na boj s chudobou a sociálním vyloučením. Hlavní činností komise je především implementace politiky ČR a EU v oblasti sociálního začleňování a společně s tím tvorba strategických dokumentů a monitoring plnění

153 *Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020* [online]. Praha, 2014, s. 3 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

154 *Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020* [online]. Praha, 2014, s. 6 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

155 Mainstreaming sociálního začleňování znamená zahrnutí této agendy nejen do sociální politiky, ale i do politik ovlivňujících další stránky lidského života a života společnosti.

156 Strategické a koncepční materiály. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/33885>

cílů stanovených v těchto dokumentech.¹⁵⁷

Společně se Strategií sociálního začleňování 2014 – 2020 existují i další dokumenty, které se zabývají problematikou sociálního začleňování. Jedná se například o:¹⁵⁸

- Rozvojové priority MPSV na období 2014+
- Národní akční plán inkluzivního vzdělávání
- Koncepce a Strategie zaměstnanosti ČR do roku 2020
- Koncepce bydlení ČR do roku 2020
- Komplexní řešení sociálního bydlení
- Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020
- Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2016 – 2020
- Národní strategie ochrany práv dětí
- Strategie romské integrace na období 2015 – 2020

5.2 Strategie Evropa 2020

Strategie Evropa 2020 je hospodářská reformní agenda Evropské unie, která nahradila v roce 2010 Lisabonskou strategii. Účelem strategie je udržitelný hospodářský růst, který podpoří sociální začleňování.¹⁵⁹

„Strategie Evropa 2020 je agendou EU pro růst a zaměstnanost pro současné desetiletí. Zdůrazňuje inteligentní, udržitelný a inkluzivní růst jako způsob, jak překonat strukturální nedostatky evropského hospodářství, zlepšit jeho konkurenceschopnost a produktivitu a podpořit udržitelné sociální tržní hospodářství.“¹⁶⁰

---

157 Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020 [online]. Praha, 2014, s. 74-75 [cit. 2019-03-25].

Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

158 Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020 [online]. Praha, 2014, s. 5-6 [cit. 2019-03-25].

Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

159 Strategie Evropa 2020. In: *Vláda České republiky* [online]. Vláda ČR, 2019 [cit. 2019-03-23].

Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/>

160 Europe 2020 strategy. In: *European Commission* [online]. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en

Ve strategii jsou určeny tři základní priority, které se mají navzájem doplňovat:¹⁶¹

- Inteligentní růst - rozvoj ekonomiky založené na znalostech a inovacích
- Udržitelný růst - podpora konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje
- Růst podporující začlenění - podpora ekonomiky s vysokou zaměstnaností, jež se bude vyznačovat sociální a územní soudržností

V rámci těchto priorit byly stanoveny konkrétní cíle, kterých by mělo být do roku 2020 dosaženo. Tyto cíle byly stanoveny v několika oblastech – zaměstnanost, výzkum a vývoj, změna klimatu a energie, vzdělání, chudoba a sociální vyloučení. Konkrétně se v jednotlivých oblastech jedná o:¹⁶²

- zaměstnanost – 75% lidí ve věku 20-64 let je zaměstnaných
- výzkum a vývoj – 3% HDP Evropské unie jsou investována do výzkumu a vývoje
- změna klimatu a energie – o 20% nižší emise skleníkových plynů než v roce 1990, 20% energie pochází z obnovitelných zdrojů a zvýšení energetické účinnosti o 20%
- vzdělání – maximálně 10% osob s předčasně ukončenou školní docházkou, minimálně 40% osob ve věku 30-34 let s ukončeným vysokoškolským vzděláním
- chudoba a sociální vyloučení – minimálně o 20 milionů méně osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením

Tyto cíle určují, jak by měla vypadat situace v roce 2020. Jsou provázány a navzájem se ovlivňují. Například lepší vzdělání osob a zkvalitnění vzdělávání obecně má velký vliv na zaměstnanost, tudíž i na snižování rizika chudoby a sociálního vyloučení. Jedná se o cíle společné pro všechny země Evropské unie, tudíž je nutná spolupráce a opatření jak na úrovni EU, tak na vnitrostátní úrovni. Na vnitrostátní úrovni dochází ke stanovení národních cílů, které podporují cíle EU.¹⁶³

---

161 *EUROPE 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth* [online]. s. 3 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

162 Tamtéž

163 *Europe 2020 strategy*. In: *European Commission* [online]. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european->

K vytvoření těchto národních cílů, implementaci politiky a nástrojů k dosažení těchto cílů byly členské státy EU vyzvány Evropskou radou 17. června 2010. Národní cíle mají být vytvářeny s ohledem na ekonomiku, hospodářství a sociální oblast v konkrétním státě. Vláda ČR schválila národní cíle 7. června 2010, v září téhož roku byly tyto cíle rozšířeny.¹⁶⁴

V rámci České republiky se jedná o cíle:¹⁶⁵

Zaměstnanost

- národní cíl celkové míry zaměstnanosti ve výši 75%
- národní dílčí cíl míry zaměstnanosti žen 65 %
- národní dílčí cíl míry zaměstnanosti starších pracovníků 55 %.
- národní dílčí cíl „snížení míry nezaměstnanosti mladých osob“ (15-24 let) snížení o třetinu oproti roku 2010
- národní dílčí cíl „snížení míry nezaměstnanosti osob s nízkou kvalifikací“ snížení o čtvrtinu ve srovnání s rokem 2010
- národní dílčí cíl snížení administrativní zátěže podnikatelů oproti r. 2005 o 30 %
- národní dílčí cíl zvýšení produktivity práce oproti r. 2010 o 20 %.

Investice do výzkumu a vývoje

- národní cíl investic do výzkumu a vývoje ve výši 2,7 % HDP

Vzdělání

- národní cíl poměru vysokoškolsky vzdělaných lidí ve věku 30-34 let ve výši 32 %
- národní cíl poměru žáků předčasně opouštějících vzdělávací zařízení ve výši 5,5 %

---

semester/framework/europe-2020-strategy_en

164 Strategie Evropa 2020. In: *Vláda České republiky* [online]. Vláda ČR, 2019 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/>

165 Strategie Evropa 2020 a ČR. In: *Vláda České republiky* [online]. Vláda ČR, 2019 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/cr/eu-2020-a-cr-78696/>

Sociální začleňování a snižování chudoby

- cíl udržet hranici počtu osob ohrožených chudobou materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby do roku 2020 oproti roku 2008
- ČR vyvine úsilí vedoucí ke snížení počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby o 30000 osob

6 Praktická část

Praktická část této práce je zaměřena na problematiku sociálního vyloučení ve městě Rokycany. Sociální vyloučení a problémy s ním spojené jsou v Rokycanech aktuálním tématem, které je velmi často předmětem stížností a diskuzí mezi obyvateli města. Praktická část je tvořena analýzou sociálně vyloučených lokalit v Rokycanech a dotazníkovým šetřením, které zkoumá vnímání této problematiky právě obyvateli města Rokycany.

6.1 Rokycany

Rokycany jsou bývalým okresním městem, které se nachází v Plzeňském kraji. Leží přibližně 16 km na východ o Plzně. Území Rokycan se dělí na čtyři místní části – Střed, Nové město, Plzeňské predměstí a Borek.

K 1.1. 2018 žilo v Rokycanech 14 074 osob s trvalým nebo dlouhodobým pobytem, z toho 6 879 mužů a 7 195 žen. Průměrný věk obyvatel je 42, 8 let. V následující tabulce je znázorněno konkrétní věkové složení obyvatelstva.

	0-14 let	15-59 let	60-64 let	65 a více let
Celkem	2090	8246	1013	2725
Muži	1076	4168	491	1144
Ženy	1014	4078	522	1581

Tabulka č. 2 – věkové složení obyvatelstva Rokycan (zdroj: vlastní zpracování dle dat ČSÚ)

Jedním z podstatných faktorů sociálního vyloučení je nezaměstnanost. V Rokycanech je dle nejaktuálnějších dat evidováno 287 osob, které se ucházejí o pracovní místo. Nejpočetnější skupinu tvoří osoby starší 50 let se základním vzděláním či vyučením. Z celkového počtu je 142 osob v evidenci více než 6 měsíců a 94 osob více než 12 měsíců. I přesto je v oblasti Rokycan 1260 hlášených pracovních míst.¹⁶⁶

V oblasti sociálního vyloučení hraje významnou roli též vzdělávání, které je v Rokycanech zajištěno pomocí několika škol - 4 mateřské školy, 4 základní školy s nižším i vyšším stupněm, 1 gymnázium, 1 střední odborná škola, 1 střední odborné učiliště a 1 škola pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Stejně tak oblast zdravotnictví je velmi dobře zaopatřena pomocí nemocnice, ambulantního zařízení a několika samostatných praktických i specializovaných

¹⁶⁶ Rokycany. In: *RIS: Regionální informační servis* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2016 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obec/detail?Zuj=559717#zdroje_dat

lékařů. V případě oblasti sociální péče se v Rokycanech nachází azylový dům, noclehárna, denní stacionář, domov pro seniory, sociální poradna a další zařízení sociální péče.¹⁶⁷

6.2 Sociálně vyloučené lokality v Rokycanech

V roce 2011 byla provedena analýza sociálně vyloučených lokalit v Plzeňském kraji. V Rokycanech byly jako sociálně vyloučené lokality označeny 2 – část ulice Boženy Němcové a holobyty v ulici Žďárská cesta.

V ulici Boženy Němcové se jedná o dva bytové domy, ve kterých se nachází dohromady 27 bytových jednotek různých kategorií a rozměrů. Vlastníkem objektů je město Rokycany, které se stará též o údržbu. Tato lokalita se stala vyloučenou v návaznosti na koncentraci sociálně slabých obyvatel, kteří se do bytových domů stěhovali kvůli cenové dostupnosti.¹⁶⁸

Město se snaží o rekonstrukci bytových jednotek a vymanění lokality ze sociálního vyloučení, přesto je lokalita vnímána negativně a o zrekonstruované byty není zájem.¹⁶⁹

V tomto případě se nejedná o prostorově vyloučenou lokalitu. Bytové domy jsou součástí obytné zástavby a nijak se nevyčleňují. Stejně tak občanská vybavenost je v okolí lokality na velmi dobré úrovni. Avšak v celé oblasti kolem ulice Boženy Němcové se koncentrují osoby vyloučené či ohrožené sociálním vyloučením.¹⁷⁰

V této lokalitě žije střídavě 76 až 100 osob, z nichž jsou všichni romského původu. Největší podíl osob je ve věku nižším než 15 let (50 %), dále 40 % osob ve věku 16 až 60 let a 10 % osob starších 61 let. V případě vzdělání je odhadováno, že 99 % osob má maximálně základní vzdělání, pouze 1 % má střední vzdělání bez maturity. Míra nezaměstnanosti se zde pohybuje odhadem

---

167 Tamtéž

168 Monitoring aktuální situace v sociálně vyloučených lokalitách Plzeňského kraje. In: *Plzeňský kraj* [online]. Krajský úřad Plzeňského kraje, 2012 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/monitoring-aktualni-situace-v-socialne-vyloucenych-lokalitach-plzenskeho-kraje>

169 Analýza bytové politiky a souvisejících potřeb vybraných obcí Plzeňského kraje s tzv. sociálně vyloučenými lokalitami. In: *Plzeňský kraj* [online]. Krajský úřad Plzeňského kraje, 2013 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/analiza-bytove-politiky-a-souvisejicich-potreb-vybranych-obci-plzenskeho-kraje-s-tzv-socialne>

170 Monitoring aktuální situace v sociálně vyloučených lokalitách Plzeňského kraje. In: *Plzeňský kraj* [online]. Krajský úřad Plzeňského kraje, 2012 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/monitoring-aktualni-situace-v-socialne-vyloucenych-lokalitach-plzenskeho-kraje>

kolem 95 %, přičemž většina obyvatel jsou příjemci sociálních dávek. Problémové jevy, které se zde vyskytují jsou především gamblerství a v menší míře lichva, narkomanie a prodej drog.¹⁷¹

Druhou lokalitou jsou holobyty v ulici Žďárská cesta. Jedná se o přízemní budovu, která obsahuje 8 bytových jednotek. Vlastníkem je město Rokycany a objekt spravuje firma Insula Rokycany. V této lokalitě žijí osoby, které byly vystěhovány z městských bytů kvůli dluhům na nájemném či osoby v hmotné nouzi.¹⁷²

U této lokality je jasné prostorové vyloučení. Nachází se na periferii města, kde se nejbližší obydlené domy nacházejí 300 metrů daleko. Od centra je lokalita vzdálena přibližně 20 minut pěší chůze a od základní občanské vybavenosti 15 minut pěší chůze.¹⁷³

Velmi významnou roli hraje též negativní stigmatizace. Tato lokalita je považována za určenou pouze pro „nepřízpůsobivé“ obyvatele.

V lokalitě žije střídavě až 20 osob, z čehož 65% tvoří mladiství do 15 let, zbytek tvoří osoby ve věku 16 až 60 let. Další specifika (vzdělání, nezaměstnanost, problémové jevy) obyvatel lokality se shodují s předchozí lokalitou.

Ačkoliv v analýze byly uvedeny pouze tyto dvě lokality, je v Rokycanech několik dalších, které by mohly být označeny za vyloučené:

- ubytovny v ulici Armádní
- ubytovna v ulici Zeyerova
- byty pro sociálně slabé v ulici Voldušská
- některé bytové domy v oblasti ulice Pražská
- některé bytové domy v oblasti ulice Kotelská

---

171 Rokycany: Lokalita A. In: *ESF* [online]. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_7_1.html

172 Analýza bytové politiky a souvisejících potřeb vybraných obcí Plzeňského kraje s tzv. sociálně vyloučenými lokalitami. In: *Plzeňský kraj* [online]. Krajský úřad Plzeňského kraje, 2013 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/analyza-bytove-politiky-a-souvisejicich-potreb-vybranych-obci-plzenskeho-kraje-s-tzv-socialne>

173 Monitoring aktuální situace v sociálně vyloučených lokalitách Plzeňského kraje. In: *Plzeňský kraj* [online]. Krajský úřad Plzeňského kraje, 2012 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/monitoring-aktualni-situace-v-socialne-vyloucenych-lokalitach-plzenskeho-kraje>

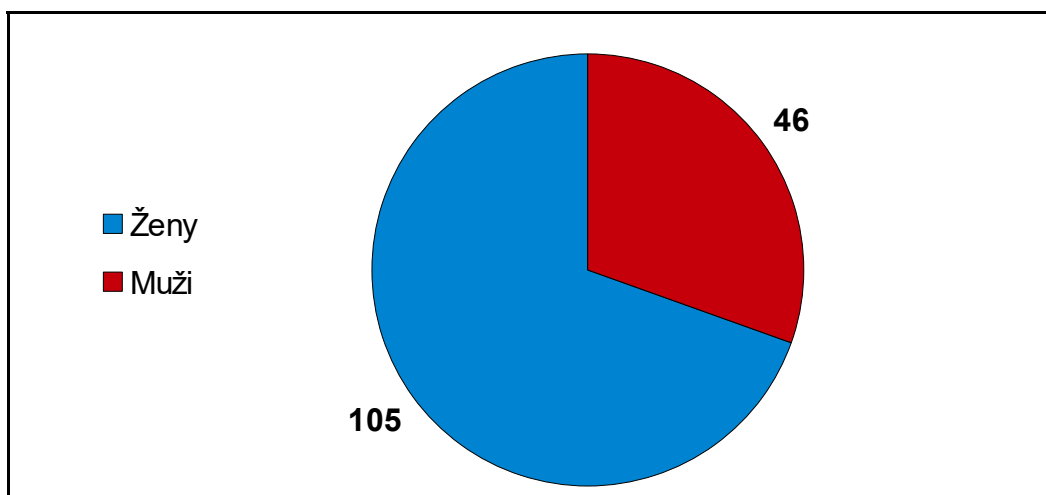
6.3 Dotazníkové šetření

Cílem praktické části bylo zjistit, jak vnímají problematiku sociálního vyloučení a sociálně vyloučených lokalit obyvatelé města Rokycany. K těmto účelům bylo zvoleno dotazníkové šetření. Dotazník byl vyplněn 151 obyvateli Rokycan.

První část dotazníku byla věnována obecným informacím o respondentech – pohlaví, věk, část města ve které žije. Druhá část se zabývala sociálním vyloučením a povědomí respondentů o tomto tématu – pojem sociální vyloučení, sociálně vyloučené skupiny, faktory ovlivňující vyloučení. Další část dotazníku byla již zaměřena konkrétně na sociální vyloučení v Rokycanech, vyloučené lokality, problémy se sociálně vyloučenými jedinci. Poslední část dotazníku byla věnována sociálnímu vyloučení v blízkém okolí respondentů.

6.3.1 Obecné informace o respondentech

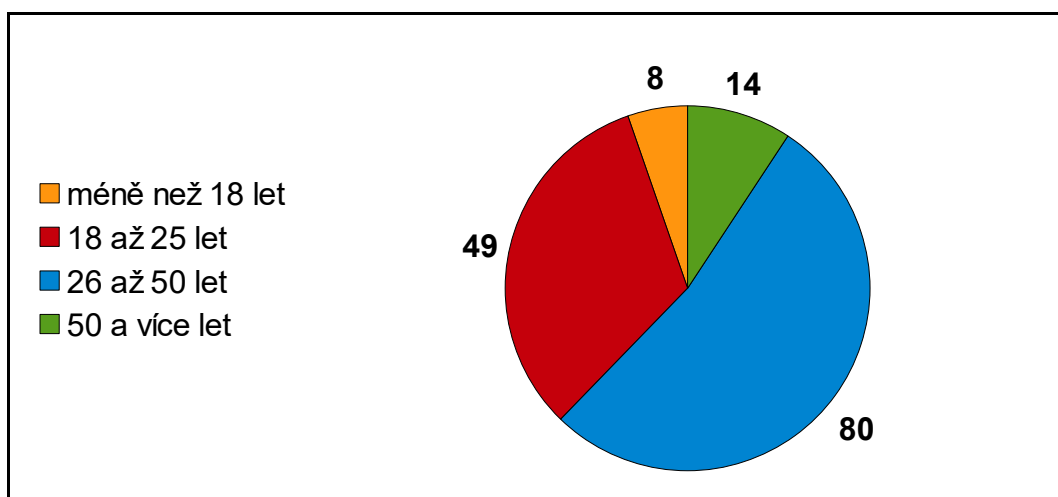
Pohlaví respondentů

Graf č. 2 - pohlaví respondentů (zdroj: vlastní tvorba)

První otázka byla zaměřena na zjištění pohlaví respondentů. Z odpovědí je zřejmé, že mezi respondenty bylo více žen než mužů, konkrétně 105 žen a 46 mužů.

Věk respondentů

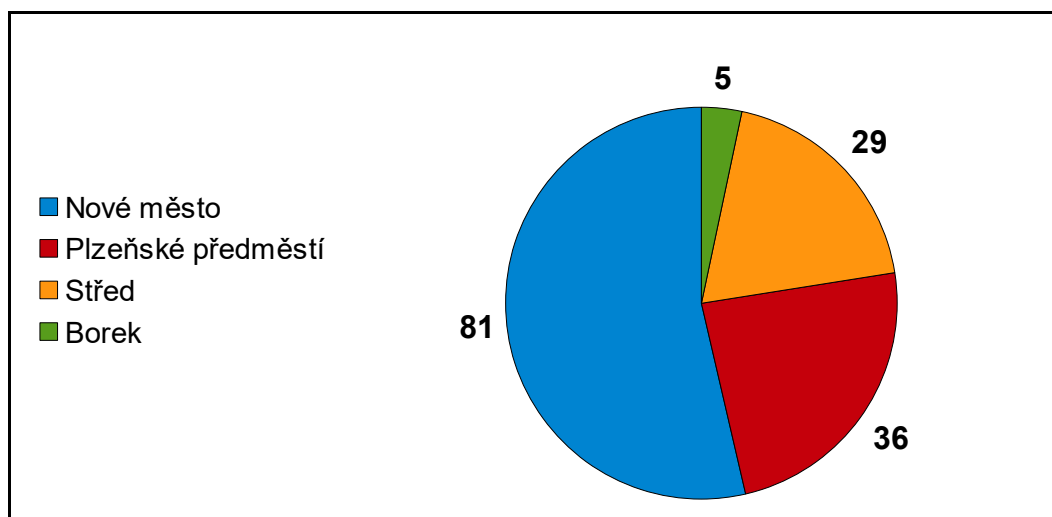

Graf č. 3 – věk respondentů (zdroj: vlastní tvorba)

Z výsledků dotazníku je zřejmé, že nejvíce respondentů spadá do kategorie 26 až 50 let, naopak nejmenší počet respondentů je ve věku méně než 18 let.

Nízký počet respondentů této kategorie je způsoben nezájmem osob, které do ní spadají, o zodpovězení otázek a celkově o problematiku sociálního vyloučení.

Část města

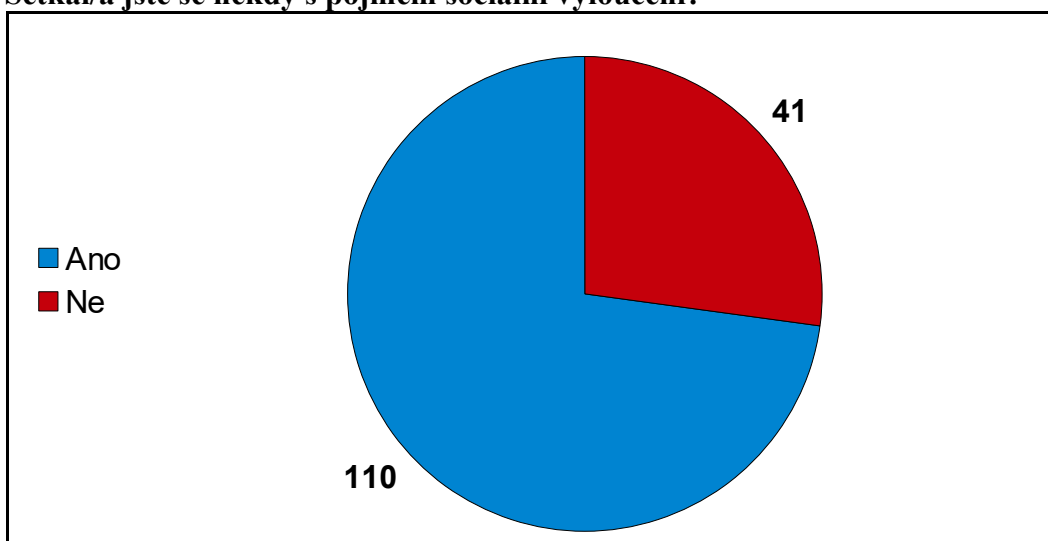

Graf č. 4 - část města, ve které respondenti žijí (zdroj: vlastní tvorba)

Rokycany se dělí na 4 části – Střed, Nové město, Plzeňské předměstí a Borek. V grafu č. 4 je znázorněn počet respondentů, kteří žijí v jednotlivých částech města. Největší počet respondentů žije v části Nové město, což je způsobeno tím, že se jedná o nejlidnatější a nejvíce obydlenou část Rokycan.

6.3.2 Povědomí o problematice sociálního vyloučení

Setkal/a jste se někdy s pojmem sociální vyloučení?

Graf č. 5 - znalost pojmu sociální vyloučení (zdroj: vlastní tvorba)

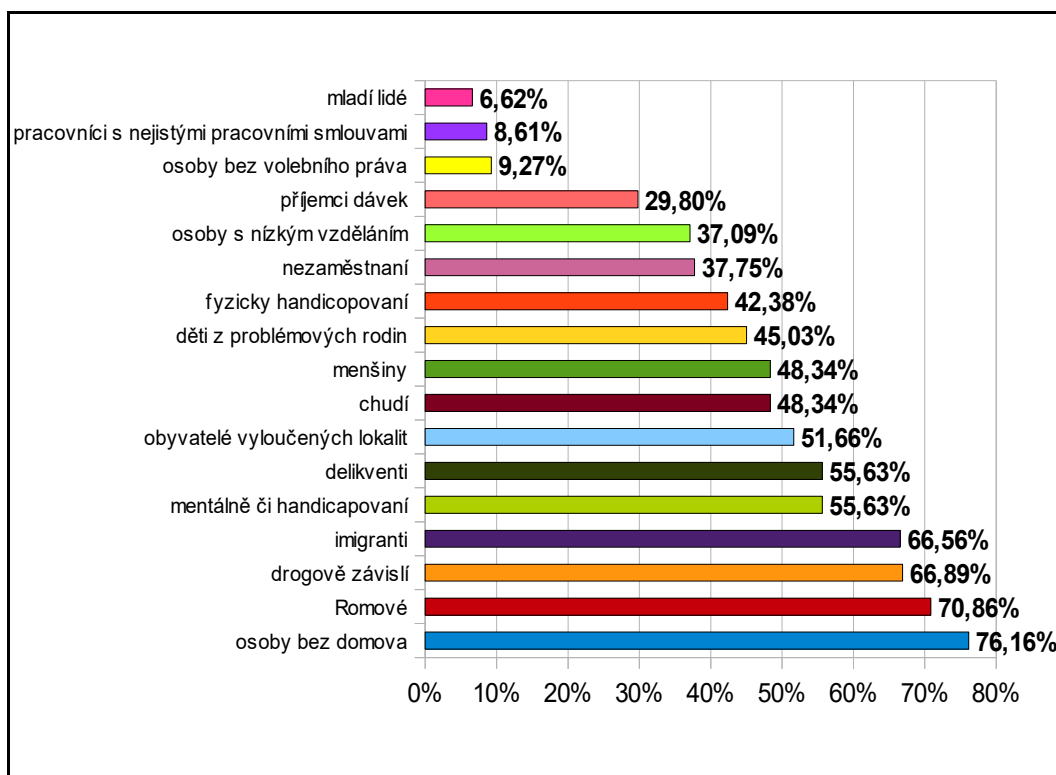
Tato otázka byla záměrně položena hned na začátku, aby bylo zřejmé, zda jsou respondenti seznámeni s pojmem sociálního vyloučení. Z celkové počtu odpovědělo 73 % respondentů, že se s pojmem sociální vyloučení již někdy setkali. Celkem 27 % respondentů se s pojmem nikdy neseťkalo.

Když se zaměříme na znalost pojmu v závislosti na pohlaví respondentů, tak jsou výsledky vyrovnané. V případě zaměření na faktor věku je největší podíl osob, které se s pojmem sociálního vyloučení nikdy neseťkali, ve skupinách osob mladších 18 let a 18 až 25 let.

Po této otázce následovala definice sociálního vyloučení, aby bylo umožněno pokračovat v dotazníku i osobám, které pojem neznaly.

Které z těchto skupin podle vás podléhají sociálnímu vyloučení, nebo jsou jím ohrožené?

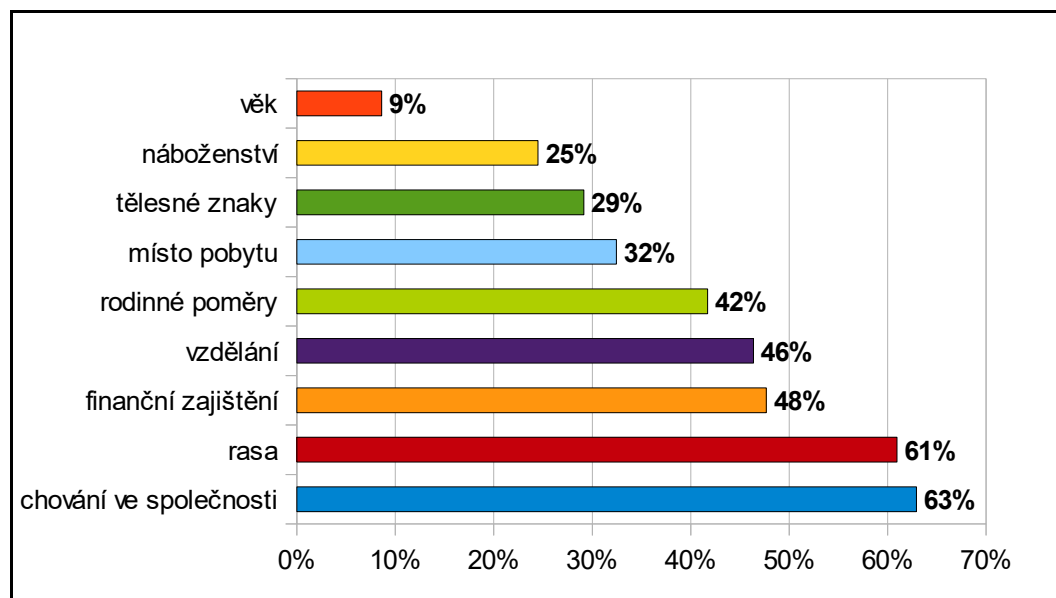
Otázka týkající se skupin lidí podléhající exkluzi byla položena jako otevřená, kdy respondenti mohli označit více možností. Všechny možnosti, které byly v dotazníku uvedeny jsou správné a jedná se o osoby ohrožené sociálním vyloučením. Nejčastější odpovědi byly lidé bez domova, Romové, drogově závislí a imigranti. Naopak nejnižší počet odpovědí byl zaznamenán u možností mladí lidé, pracovníci s nejistými pracovními smlouvami či osoby bez volebního práva.

Graf č. 6 - skupiny podlehající sociálnímu vyloučení dle názoru respondentů (zdroj: vlastní tvorba)

Jaké faktory podle vás nejvíce ovlivňují sociální vyloučení?

Tato otázka byla též položena jako otevřená, s možností označit více možností. Všechny možnosti, které byly v dotazníku uvedeny jsou správné a jedná se o faktory, které ovlivňují sociální vyloučení.

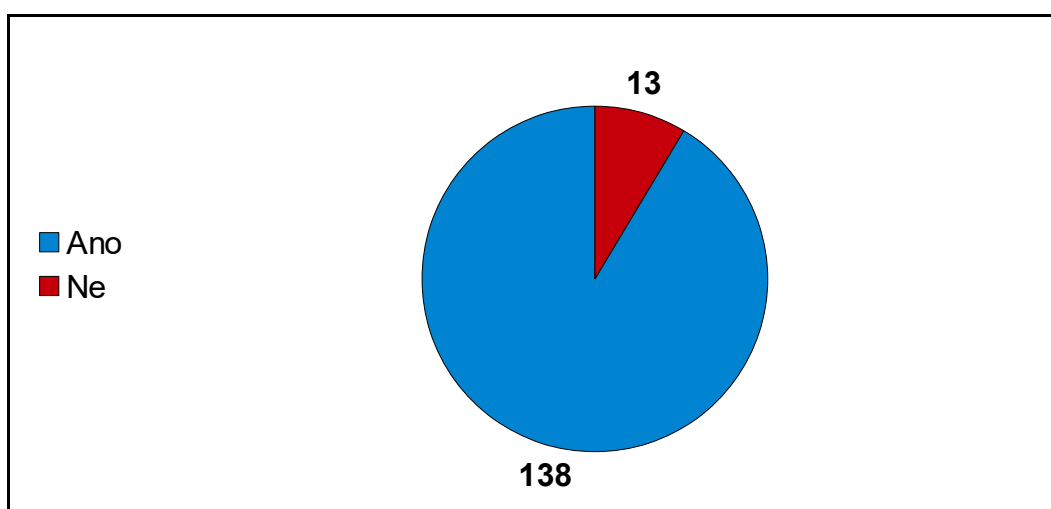
Graf č. 7 - faktory ovlivňující sociální vyloučení dle názoru respondentů (zdroj: vlastní tvorba)

Dle názoru respondentů je nejdůležitějším faktorem celkové chování ve společnosti. Společně s ním i rasa, finanční zajištění, vzdělání, či rodinné poměry. Nejméně respondentů se domnívá, že sociální vyloučení je ovlivněno věkem. U žádné z možností nedošlo k neoznačení, z čehož je patrné, že i dle názoru veřejnosti má sociální vyloučení mnoho příčin.

6.3.3 Vnímání sociálního vyloučení obyvateli Rokycan

Další část dotazníku byla věnována již konkrétně sociálnímu vyloučení v Rokycanech a sociálně vyloučeným lokalitám. Aby byli respondenti schopni zodpovědět následující otázky, byla v prvotní části definována sociálně vyloučená lokalita a její specifika.

Jste si vědom/a toho, že se v Rokycanech nacházejí vyloučené lokality?

Graf č. 8 - povědomí obyvatel Rokycan o sociálně vyloučených lokalitách na území města (zdroj: vlastní tvorba)

Z celkového počtu 151 respondentů uvedlo pouze 13, že si není vědomo výskytu sociálně vyloučených lokalit na území Rokycan. Dle těchto hodnot lze soudit, že vyloučené lokality v Rokycanech jsou velmi nápadné.

V návaznosti na tuto otázku byli ti, kteří označili kladnou možnost vyzvání aby uvedli, kde se dle nich sociálně vyloučené lokality nachází. Otázka byla položena formou volného zápisu odpovědi. Odpovědi se ve velkém počtu případů shodovaly. Nejčastěji respondenti uváděli oblast čtvrti U Václava. Konkrétně se z této lokality nejčastěji objevovaly ulice Armádní (ubytovny), ulice Boženy Němcové (bytové domy), ulice Kotelská (bytové domy) a oblast kolem supermarketu Albert.

Velmi častou odpovědí byly holobyty v ulici Žďárská cesta, které byly popisovány jako ubytování pro sociálně slabé a „neplatiče“. Na tomto je vidět negativní stigmatizace této lokality.

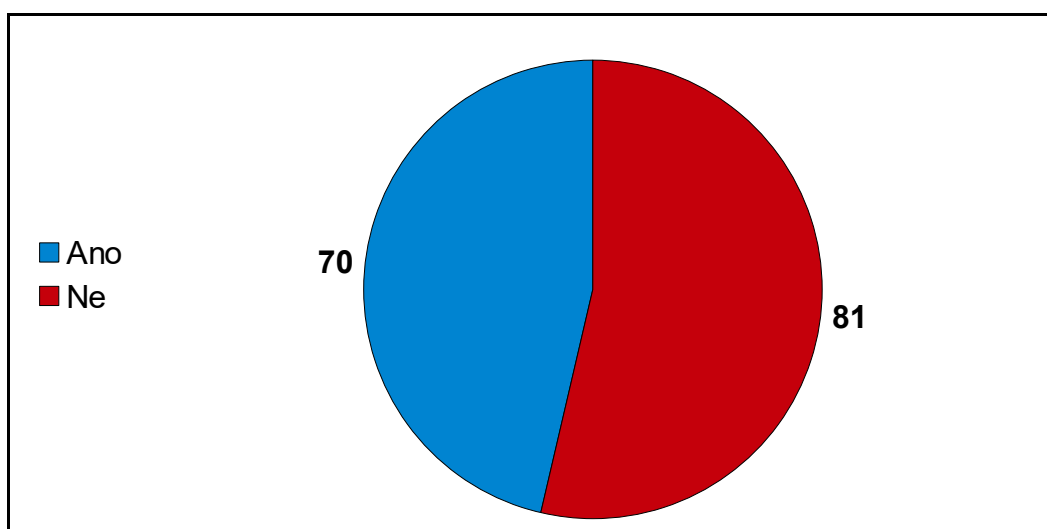
Další lokality, které se často objevovali jsou:

- ulice Zeyerova (ubytovna)
- ulice Voldušská (byty pro sociálně slabé naproti nemocnici)
- ulice pražská (určité bytové domy)
- park u vlakového nádraží

Po této otázce následovalo uvedení sociálně vyloučených lokalit dle analýzy sociálně vyloučených lokalit v Plzeňském kraji – bytové domy v ulici Boženy Němcové, holobyty v ulici Žďárská cesta.

Žijete v blízkosti některé z těchto lokalit?

Tato otázka byla zaměřena na zjištění, zda respondenti žijí v blízkosti ulice Boženy Němcové či holobytů v ulici Žďárská cesta.

Graf č. 9 - respondenti žijící v blízkosti sociálně vyloučených lokalit (zdroj: vlastní tvorba)

Z výše uvedené grafu je zřejmé, že téměř polovina respondentů žije v blízkosti uvedených sociálně vyloučených lokalit. V této části došlo k dalšímu větvení dotazníku. Pro respondenty, kteří označili možnost ano byla určena další otázka.

Pocítujete nějaké nevýhody plynoucí z toho, že žijete v blízkosti sociálně vyloučené lokality?

V této otázce byli vyzváni ti respondenti, kteří zaznamenali nevýhody žití v blízkosti vyloučených lokalit, aby tyto nevýhody popsali.

Nejčastěji se v odpovědích objevovalo slovo strach či obavy – strach z chůze po ulici, strach o svůj život, strach o děti, strach z navštěvování lokalit, strach z různých nezákonných činností (znásilnění, přepadení) a další.

Další čteně uváděné nevýhody se týkaly kriminality – vyšší kriminalita, časté krádeže, vandalství, nerespektování soukromých pozemků.

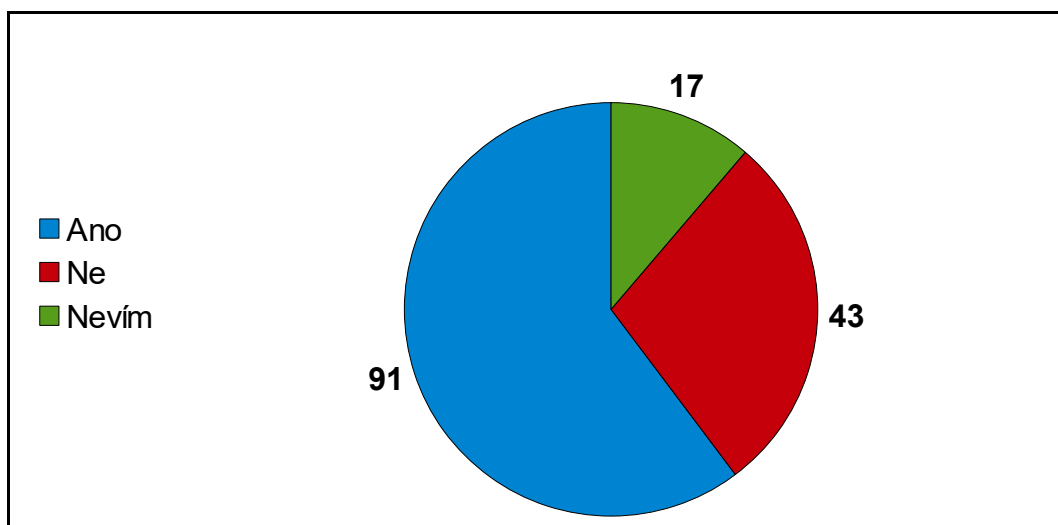
Dále respondenti často uváděli nevýhody:

- narkomanie
- alkoholismus
- hluk
- rušení nočního klidu
- slovní útoky
- nepořádek

Mezi odpověďmi se též objevila jedna rozsáhlá odpověď, s konkrétním označením problémů:

„V blízkosti těchto lokalit se pohybují skupiny sociálně vyloučených lidí, kteří si žijí vlastními pravidly, které nenesou známky slušného chování vůči ostatním spoluobčanům. Jde z nich strach, jsme svědky ničení cizího majetku, vyjadřování těchto občanů je zastrašující, a ve vlastním zájmu je jejich chování přehlíženo. O strachu ze socializování a osamostatňování našich vlastních dětí v těchto lokalitách, nemůže být ani řeč. Strach o zdraví a udržení sociálního chování v rámci norem nastavených společností je silnější a tak nás nevyloučené občany uzurpují a svým způsobem nás nutí, je sociálně eliminovat.“

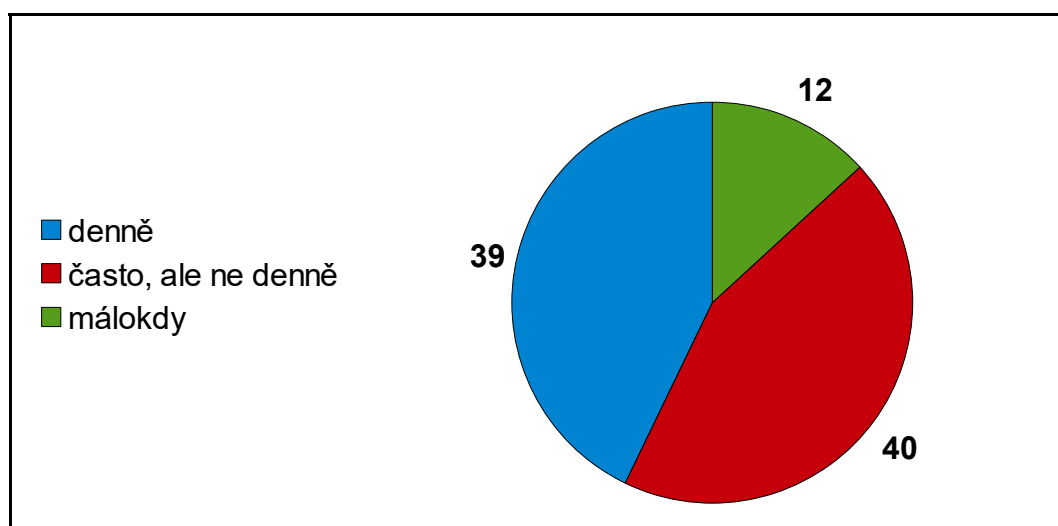
Setkáváte se s osobami ohroženými sociálním vyloučením či osobami, které jsou sociálně vyloučené?

Graf č. 10 - setkávání respondentů se sociálně vyloučenými osobami (zdroj: vlastní tvorba)

Více než 60 % respondentů uvedlo, že se ve svém běžném životě již setkala, nebo setkává s jedinci, kteří podléhají sociálnímu vyloučení. Těmto respondentům byla položena doplňující otázka, a to jako často se s vyloučenými setkávají.

Jak často?

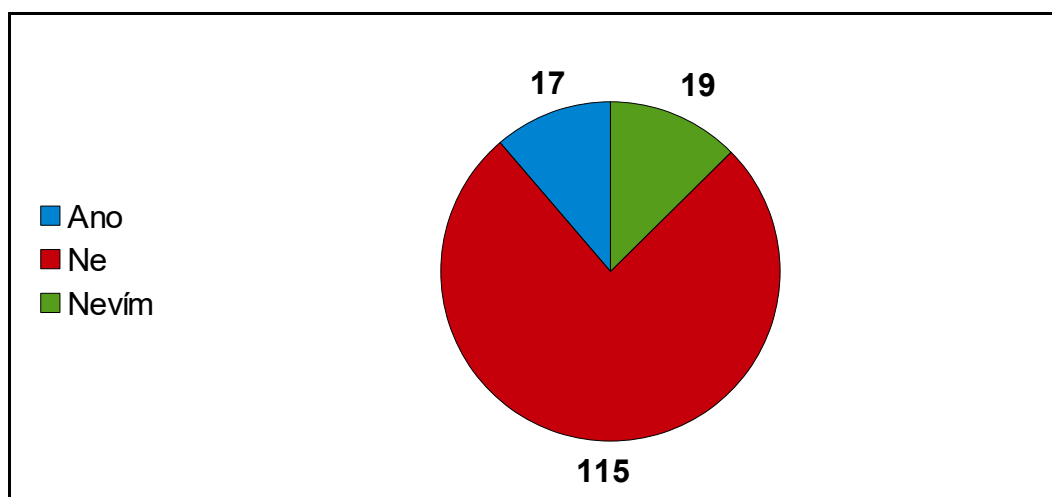
Graf č. 11 - četnost setkávání respondentů a osob sociálně vyloučených (zdroj: vlastní tvorba)

Dle výše uvedeného grafu je zřejmé, že nejvíce respondentů potkává osoby sociálně vyloučené velmi často, 43 % z nich denně.

6.3.4 Sociální vyloučení v blízkém okolí respondentů

Poslední část dotazníku byla zaměřena na blízké okolí respondentů. Cílem bylo zjistit, zda se v jejich nejbližším okolí (rodina, přátelé) vyskytuje někdo, kdo sociálnímu vyloučení podléhá, nebo je jím ohrožen a případně jak se to u daných osob projevuje.

Je ve vašem blízkém okolí někdo, kdo podléhá sociálnímu vyloučení?

Graf č. 12 - osoby sociálně vyloučené v blízkém okolí respondentů (zdroj: vlastní tvorba)

Dle grafu je zřejmé, že většinová část respondentů nemá v blízkém okolí osobu sociálně vyloučenou, či si její přítomnost neuvědomuje.

Kladně odpovědělo pouze 17 respondentů, kterým byla následně položena doplňující otázka.

Jak se u těchto osob vyloučení projevuje?

Velmi často se odpovědi týkali se týkaly problémům, které mají sociálně vyloučení, při hledání zaměstnání. Jedná se na příklad o odpovědi:

„Je jí 55 let a nemůže sehnat stálou práci, maximálně špatně placené brigády“

„Má zápis v trestním rejstříku a nemůže sehnat práci“

„Má děti a nízké vzdělání a to je problém při hledání zaměstnání.“

„Problémy ve škole, při studiu, při hledání zaměstnání“

Další odpovědi se týkaly převážně osobnosti a konkrétního chování dané osoby:

„Je osamělý, nekomunikuje, bojí se.“

„Je nekomunikativní, uzavřený do sebe.“

„Chová se rozdílně od ostatních.“

„Nemá žádný denní režim, prožívá neustálou nejistotu, což se projevuje na jejím chování.“

„Je nepřizpůsobivý.“

„Jeho chování je nevhodné, pije, je agresivní, vulgární, zanedbává hygienu.“

6.3.5 Závěr dotazníkového šetření

Z výsledků dotazníkového šetření je zřejmé, že problematika sociálního vyloučení je ve městě Rokycany velmi důležitým tématem. Většina obyvatel města je s tímto pojmem seznámena a též ví, jaká jsou jeho specifika. Jsou velmi dobře schopni identifikovat skupiny osob ohrožené vyloučením, též faktory sociálního vyloučení a vyloučené lokality na území Rokycan.

Je patrné, že problémy tvořené sociálně vyloučenými jedinci sužují velký počet lidí a velmi zasahují do jejich každodenního života. Zvýšená kriminalita, strach obyvatel a další problémy by měly být řešeny, než dosáhnou ještě větších rozměrů.

Velmi vhodné by bylo zajistit propracovanější systém lokálních sociálních služeb. Například zřízením poraden pro narkomany či alkoholiky, nocleháren a azylových domů s větší kapacitou. V Rokycanech je pouze jedna noclehárna s velmi nízkou kapacitou a je velmi těžko dostupná pro většinu vyloučených osob.

Další, co by mohlo být při řešení problematiky přínosné je zvýšení počtu cenově dostupných bytů. Ceny bytů a nájemného se v Rokycanech pohybují velmi vysoko, často za únosnou hranicí pro osoby s omezenými příjmy či pro osoby, které jsou příjemci sociálních dávek.

Přínosem by též mohlo být zvýšení počtu hlídek městské policie v místech, kde se sociálně vyloučení koncentrují a následné snížení kriminality v těchto lokalitách.

Závěr

Cílem této diplomové práce, která nese název Sociální vyloučení v České republice a Evropské unii bylo zanalyzovat a shrnout problematiku sociální exkluze a dalších pojmů s ní spojených, její vývoj, situaci v České republice a Evropské unii a též se zaměřit na vnímání sociálního vyloučení veřejností.

Sociální exkluze je v současné době stále častěji probíraným tématem. Ačkoliv se státy proti chudobě a sociálnímu vyloučení snaží bojovat, počet sociálně vyloučených či ohrožených sociálním vyloučením je stále vysoký. V rámci Evropské unie i jejích členských států dochází k tvorbě opatření a cílů, které pomáhají při snižování tohoto počtu. Na úrovni Evropské unie se jedná například o opatření uvedená ve Strategii Evropa 2020, na úrovni České republiky pak o Strategii sociálního začleňování.

V práci jsem se věnovala jak teorii z oblasti sociální exkluze, tak i praxi, konkrétně průzkumu vnímání sociálního vyloučení veřejností.

V teoretické části práce jsem se zaměřila na několik oblastí. Prvně na charakteristiku sociální exkluze, její historii, multidimenzionalitu, sociálně vyloučené lokality a skupiny, které jsou ohroženy sociálním vyloučením.

Další kapitoly byly věnovány analýze sociální exkluze v ČR a EU. Prvně jsem se věnovala milníkům, které přispěly k současné podobě problematiky a poté aktuální situaci, která zde panuje. Z aktuálních dat je zřejmé, že se situace v České republice i v celé Evropské unii zlepšuje, ale stále jsme daleko od dosažení stanovených cílů.

Dále jsem se v práci věnovala sociální politice, která je z pohledu sociálního vyloučení velmi důležitá. Jedním z jejích primárních cílů je boj s chudobou, nezaměstnaností a pomoc při sociálním začleňování, které je tématem další kapitoly.

Sociální začleňování je velmi složitým procesem. V České republice se této problematice věnuje již zmíněná Strategie sociálního začleňování. V rámci Evropské unie Strategie Evropa 2020, která udává cíle v této oblasti jak pro unii celkově, tak i pro členské státy.

Poslední kapitola byla věnována průzkumu vnímání sociálního vyloučení veřejností, konkrétně obyvateli města menšího rozměru. Pro účely práce jsem zvolila město Rokycany a jeho obyvatele, mezi kterými bylo provedeno

dotazníkové šetření. Dotazník byl rozdělen na několik částí. První část se věnovala obecným informacím o respondentech, druhá povědomí respondentů o sociální exkluzi. Další část dotazníku byla již zaměřena konkrétně na sociální vyloučení v Rokycanech a poslední část dotazníku se zabývala sociálnímu vyloučení v blízkém okolí respondentů.

Z výsledků je zřejmé, že problematika sociálního vyloučení nezasahuje pouze osoby, které jsou sociálně vyloučené, ale i ostatní obyvatele. Nejvíce dopady problematiky pociťují osoby žijící v blízkosti sociálně vyloučených lokalit. Součástí vyhodnocení dotazníků jsou též konkrétní problémy, se kterými se obyvatelé Rokycan ve spojitosti s vyloučením setkávají. V závěru vyhodnocení dotazníku jsem uvedla několik doporučení, které by mohly být nápomocné při řešení problematiky sociálního vyloučení v Rokycanech.

Resumé

The topic of my Thesis is "Social exclusion in the Czech Republic and the EU". These days the issue of social exclusion is a very discussed topic. Social exclusion is one of the most important and widespread social problems of today.

Social exclusion affects individuals and entire groups in most parts of their lives and as a result, people are precluded from living in appropriate conditions. Because of the scale of this phenomenon, the fight against social exclusion is one of the primary objectives of the European Union's social policy.

Main goals of the Thesis are to analyze and summarize the issues of social exclusion and other terms associated with it, its history, the situation in the Czech Republic and the EU and then focus on the perception of social exclusion by the public.

The first chapter is devoted to the characteristics of social exclusion, the history of the concept, causes, types and phases. Furthermore, this chapter also deals with multidimensionality of social exclusion, socially excluded localities and groups that are at risk of social exclusion and poverty

The second chapter deals with social exclusion in the Czech Republic. The following chapter deals with social exclusion in the European context.

Chapter Four is about social policy, which is very important in the area of exclusion, as the fight against social exclusion and poverty is one of the main objectives of the EU's social policies.

Chapter Five is the last chapter that deals with the theory of social exclusion, namely social inclusion and documents in this area.

The last chapter is devoted to the perception of social exclusion by the public, namely the inhabitants of a smaller town. For the purpose of this Thesis I chose the town of Rokycany.

Seznam použitých pramenů a literatury

Literatura

BARŠA, Pavel. Politická teorie multikulturalismu. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. Politologická řada. ISBN 80-859-5947-X.

BERGHMAN, Jos. Social Protection and Social Quality in Europe. BECK, Wolfgang. The Social Quality of Europe. Bristol: Policy Press, 1998. ISBN 1861341121.

BURCHARDT, Tania, Julian LE GRAND a David PIACHAUD. Understanding social exclusion: "Introduction.". New York: Oxford University Press, 2002. ISBN 01-992-5194-0.

BYRNE, David. Social Exclusion: Issues in society. 2. Open University Press, 2005, ISBN 978-0335215942.

ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.

HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. "Romové" v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-868-9876-8.

KELLER, Jan. Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-490-0

KELLER, Jan. Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. 1. vyd. Praha: SLON, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7419-031-5.

KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. Sociální politika. Praha: Codex Bohemia, 2005. ISBN 80-735-7050-5.

LITTLEWOOD, Paul. Social exclusion in Europe: problems and paradigms. Brookfield: Ashgate, 1999. ISBN 978-1840147179.

MAREŠ, Petr. Marginalizace, sociální exkluze. SIROVÁTKA, Tomáš. Menšiny a marginalizované skupiny v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 9-24. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-2791-6.

MAREŠ, Petr. Faktory sociálního vyloučení. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-870-0715-8.

MAREŠ, Petr. Sociologie nerovnosti a chudoby. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-858-5061-3.

POTŮČEK, Martin. Sociální politika. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5001-X.

RODGERS, Gerry, C. G. GORE a José B. FIGUEIREDO. Social exclusion: rhetoric, reality, responses. Geneva: International Institute for Labour Studies, 1995. ISBN 92-901-4537-4.

ROOM, Graham. Beyond the threshold: the measurement and analysis of social exclusion. Bristol: The Policy Press, 1995. ISBN 978-1861340030.

SEN, Amartya. Social exclusion: concept, application, and scrutiny. Manila, Philippines: Office of Environment and Social Development, Asian Development Bank, [2000]. Social development papers (Asian Development Bank. Office of Environment and Social Development), no. 1. ISBN 971-561-274-1.

SIROVÁTKA, Tomáš, ed. Menšiny a marginalizované skupiny v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 2002. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-2791-6.

SIROVÁTKA, Tomáš, ed. Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2004. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-3455-6.

ŠIMÍKOVÁ, Ivana a Imrich VAŠEČKA. Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-736-4009-0.

TICHÝ, Michal. Práce se sociálně neadaptovanými klienty. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7368.

TOMEŠ, Igor. Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Praha: Sociopress, 1996. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-902-2600-0.

TOMEŠ, Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.

Elektronická literatura

PERCY-SMITH, Janie. Policy responses to social exclusion: Towards inclusion? [online]. Buckingham: Open university press, 2000, [cit. 2019-03-23]. ISBN 0 335 20473 2. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.519.6751&rep=rep1&type=pdf>

YOUNG, Jock. The Exclusive Society: Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity [online]. 2012. London: SAGE Publications, 2012, [cit. 2019-03-23]. ISBN 9781446222065. Dostupné z: <http://sk.sagepub.com/books/the-exclusive-society>

Odborné periodikum

BÉLAND, Daniel. *The social exclusion discourse: ideas and policy change*. 2007, 35(1), 126. DOI: 10.1332/030557307779657757. ISSN 03055736.

BURCHARDT, Tania, Julian LE GRAND a David PIACHAUD. Social Exclusion in Britain 1991-1995. *Social Policy*. 1999, 33(3), 229. DOI: 10.1111/1467-9515.00148. ISSN 0144-5596. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/1467-9515.00148>

MAREŠ, Petr a Tomáš SIROVÁTKA. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluze): koncepty, diskurz, agenda. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2008, (2), 272. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/9-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-2-2008/110>

MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis* [online]. 2000, 36(3), 287 [cit. 2019-03-23]. ISSN 0038-0288. Dostupné : https://is.muni.cz/el/1423/podzim2011/SOC713/um/8875127/MARES_Chudoba_MarginalizaceSocialni_vyloucení.pdf

SOMERVILLE, Peter. Explanations of Social Exclusion: Where Does Housing Fit in?. *Housing Studies*. 1998, 13(6), 762. DOI: 10.1080/02673039883056. ISSN 0267-3037.

Právní předpisy

Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon

Zákon č. 47/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 SB., o sociálních službách

Internetové zdroje

České

Analýza bytové politiky a souvisejících potřeb vybraných obcí Plzeňského kraje s tzv. sociálně vyloučenými lokalitami. In: Plzeňský kraj [online]. Krajský úřad Plzeňského kraje, 2013 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/analyza-bytove-politiky-a-souvisejicich-potreb-vybranych-obci-plzenskeho-kraje-s-tzv-socialne>

ČADA, Karel. Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR [online]. Praha, 2015, [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf

Historie Úřadu práce ČR. Integrovaný portál MPSV: Úřad práce ČR [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/upcr/oup/historie>

Kapitál kulturní. In: Sociologická encyklopedie: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online]. 2017 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kapit%C3%A1l_kulturn%C3%AD

KELLER, Jan. Nová chudoba?. In: A2: Kulturní čtrnáctideník [online]. Praha, 2005, [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2010/11/nova-chudoba>

KRYŠTOF, Roman. Sociální politika v České republice ve vztahu k sociálně vyloučeným [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_78_1.pdf

Monitoring aktuální situace v sociálně vyloučených lokalitách Plzeňského kraje. In: Plzeňský kraj [online]. Krajský úřad Plzeňského kraje, 2012 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/monitoring-aktualni-situace-v-socialne-vyloucenych-lokalitach-plzenskeho-kraje>

Ohrožení příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením - EU28, 2017. Český statistický úřad [online]. 22.02.2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ohrozeni-prijmovou-chudobou-nebo-socialnim-vyloucenim-eu-28-2017>

Pomoc v hmotné nouzi. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/5>

RABUŠIC, Ladislav. Koho Češi nechtějí?: o symbolické sociální exkluzi v České společnosti. Sociální studia 5 [online]. 2000 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2010/SOC104/um/18110552/Rabusic_2000_Koho_Cesi_nechteji_SS_101115.pdf

Rokycany: Lokalita A. In: ESF [online]. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_7_1.html

Rokycany. In: RIS: Regionální informační servis [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2016 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?Zuj=559717#zdroje_dat

Sociální politika v Evropské unii. Businessinfo.cz: oficiální portál pro podnikání a export [online]. CzechTrade, ©1997-2019, 30. 5. 2009 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/socialni-politika-v-evropske-unii-5149.html>

Sociální začleňování. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/9078>

Strategické a koncepční materiály. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/33885>

Strategie Evropa 2020. In: Vláda České republiky [online]. Vláda ČR, 2019 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/>

Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020 [online]. 2014 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

ŠVEC. Příručka pro sociální integraci. In: Agentura pro sociální začleňování [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>

TOUŠEK, Ladislav. Sociální vyloučení a prostorová segregace. In: AntropoWebzin [online]. 2007, [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/socialni-vyloucení-a-prostorova-segregace>

VALACHOVÁ, Kateřina a Tomáš PÖSL. Doporučení pro obce a města pro předcházení tvorby a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit se zdůrazněním zajištění potřeby bydlení [online]. 2009, [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/odborna-knihovna/doporuceni-pro-obce-a-mesta-pro-predchazeni-tvorby-a-rozsirovani-socialne-vyloucenych-lokalit-se-zduraznenim-zajistení-potreby-bydlení-1576.html>

Zákon č. 108/2006 Sb. zákon o sociálních službách: Historie. Zákony pro lidi.cz [online]. AION CS, 2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/historie>

Cizojazyčné

DALY, Mary. Social Exclusion as Concept and Policy Template in the European Union [online]. Belfast: School of Sociology and Social Policy, [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/9026/1/Daly135.pdf>

Employment, Social Affairs & Inclusion. European Commission [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1059&langId=en>

Europe 2020 strategy. In: European Commission [online]. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en

EUROPE 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth [online]. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

Online Executive Summary: Employment and Social Developments in Europe 2018. European Commission [online]. 12.07. 2018 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/publications/Esde2018/index.html

People at risk of poverty or social exclusion by NUTS regions. Eurostat [online]. 14.03. 2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps11&lang=en

PERCY-SMITH, Janie. Policy responses to social exclusion: Towards inclusion? [online]. Buckingham: Open university press, 2000, [cit. 2019-03-23]. ISBN 0 335 20473 2. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.519.6751&rep=rep1&type=pdf>

SILVER, Hilary. Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. In: GSDRC: Applied Knowledge Services [online]. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://gsdrc.org/document-library/social-exclusion-and-social-solidarity-three-paradigms/>

TODMAN, Lynn. Reflections on Social Exclusion: What is it? How is it different from U.S. Conceptualizations of Disadvantage? And, why Americans might consider integrating it into U.S. social policy discourse.[online]. Italy, 2004, University of Milan – Bicocca. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.195.9865&rep=rep1&type=pdf>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Vývoj počtu osob ohrožených příjmovou chudobou a sociálním vyloučením v letech 2010 až 2017 v %

Tabulka č. 2: Věkové složení obyvatelstva Rokycan

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Sociálně vyloučené lokality v České republice

Seznam grafů

Graf č. 1: Celkový počet ohrožených příjmovou chudobou a sociální exkluzí

Graf č. 2: Pohlaví respondentů

Graf č. 3: Věk respondentů

Graf č. 4: Část města, ve které respondenti žijí

Graf č. 5: Znalost pojmu sociální vyloučení

Graf č. 6: Skupiny podlehající sociálnímu vyloučení dle názoru respondentů

Graf č. 7: Faktory ovlivňující sociální vyloučení dle názoru respondentů

Graf č. 8: Povědomí obyvatel Rokycan o sociálně vyloučených lokalitách na území města

Graf č. 9: Respondenti žijící v blízkosti sociálně vyloučených lokalit

Graf č. 10: Setkávání respondentů se sociálně vyloučenými osobami

Graf č. 11: Četnost setkávání respondentů a osob sociálně vyloučených

Graf č. 12: Osoby sociálně vyloučené v blízkém okolí respondentů